

M.A.LIBRARY, A.M.U.

U29696

فہرست مضامین

صفحہ	مضمون	شمار
۱	مناجات	۱
۷	تمتید آسمانی رختیں روز آفرینش - مکوش می کند آسمان زمین را	۲
۱۰	نغمہ ملائکہ	۳
۱۱	تمتید زمینی آتشکاری می شود روح حضرت رومی و شرح می دهد اسرار معراج را	۴
۲۱	زردان کہ روح زمان و مکان است مسافر البیاض عالم علوی می برد	۵
۲۳	زمزمہ انجم	۶
۲۹	فلک قمر	۷
۳۲	عارف ہندی کہ بیکہ از غار ہائے قمر خلوت گرفته و اہل ہند اور اجماع دوست می گویند	۸
۳۸	نغمہ سخن از عارف ہندی	۹
۴۱	جلوہ سروش	۱۰
۴۳	نواے سروش	۱۱
۴۴	حرکت بہ دادی بر غمید کہ ملائکہ اور اوادی طواسین می نامند	۱۲
۴۸	طاسین گوتم (توبہ آوردن زین رفاقتہ عشوہ فروش)	۱۳

شمار	مضمون	صفحه
۱۴	طاسین زرتشت (آزمائش کردن اهرمن زرتشت را)	۵۱
۱۵	طاسین مسیح (روایه حکیم طاسطانی)	۵۵
۱۶	طاسین محمد (نوحه ابو جمل در مریم کعبه)	۵۸
۱۷	فلک عطارد	۶۱
۱۸	زیارت ارواح جمال الدین افغانی و سعید حلیم پاشا	۶۳
۱۹	دین و وطن	۶۷
۲۰	اشتراک و ملکیت	۶۹
۲۱	شرق و غرب	۷۱
۲۲	محکمت عالم قرآنی	۷۴
۲۳	خلافت آدم	۷۴
۲۴	حکومت الهی	۷۸
۲۵	ارض ملک خداست	۸۰
۲۶	حکمت خیر کننده است	۸۲
۲۷	پیغام افغانی با ملت روسیه	۸۷
۲۸	غزل زنده رود	۹۳
۲۹	فلک زهره	۹۷
۳۰	مجلس خدایان اقوام قدیم	۱۰۰
۳۱	نظم بعل	۱۰۲
۳۲	فرد رفتن بدریاسه زهره و دیدن ارواح فرعون و کشتی را	۱۰۴

شمار	مضمون	صفحه
۳۳	نمودار شدن درویش سودانی	۱۰۹
۳۴	فلک میترخ	۱۱۳
۳۵	اہل میترخ	۱۱۵
۳۶	برآردن انجم شناس میترخی از رصد گاہ	۱۱۷
۳۷	گردش در شہر مرغین	۱۲۱
۳۸	احوال دوشیزہ میترخ کہ دعوائے رسالت کردہ	۱۲۶
۳۹	تذکیہ نبیہ میترخ	۱۲۷
۴۰	فلک مشتری	۱۳۱
۴۱	ارواح جلیلہ طالع و غالب و قرۃ العین طاہرہ کہ نشین { بہشتی نگرویدند و بگردش جاوداں گرا سبب دند	۱۳۳
۴۲	نوائے طالع	۱۳۵
۴۳	نوائے غالب	۱۳۶
۴۴	نوائے طاہرہ	۱۳۷
۴۵	زندہ رود مشکلات خود را پیشِ ارواحِ بزرگ می گوید	۱۳۸
۴۶	نمودار شدن خواجہ اہل فراق اہلبیس	۱۵۶
۴۷	نالہ اہلبیس	۱۶۰
۴۸	فلک زحل	۱۶۳
۴۹	ارواحِ رزلیہ کہ بالکثرت غدا رسی کردہ و دوزخ ایشان را قبول نکردہ	۱۶۵
۵۰	تلازم غنیمین	۱۶۷

صفحہ	مضمون	شمارہ
۱۶۸	آشکارا می شود روح ہندوستان	۵۱
۱۶۸	روح ہندوستان نالہ و فریادی کند	۵۲
۱۷۱	فریادیکہ از ورق نشینان قلمزم غنیں	۵۳
۱۷۳	آل سوے افلاک	۵۴
۱۷۵	مقام حکیم الماویٰ نطشہ	۵۵
۱۷۸	حرکت بجنت الفردوس	۵۶
۱۸۱	قصر شرف النساء	۵۷
۱۸۴	زیارت امیر کبیر حضرت سید علی ہمدانی و ملا طاہر غنی کشمیری	۵۸
۱۸۵	در حضور شاہ ہمدان	۵۹
۱۹۷	صحبت با شاعر ہندی برتری ہری	۶۰
۲۰۰	حرکت بہ کاغذ سلاطین مشرق (نادر، ابدالی، سلطان شہید)	۶۱
۲۰۵	نمودار می شود روح ناصر خسرو علوی و غزلے متانہ سراپیدہ غائب می شود	۶۲
۲۱۴	پیغام سلطان شہید بہ رود کاویری (حقیقت حیات و مرگ و شہادت)	۶۳
۲۱۹	زندہ رود رخصت می شود از فردوس و نقاضاے حوران بہشتی	۶۴
۲۲۰	غزل زندہ رود	۶۵
۲۲۱	حضور	۶۶
۲۳۱	خطاب بہ جاوید (سخنہ بہ نژاد نو)	۶۷

دیباچہ

خیالِ من تماشاۓ آسماں بود است
بدوشِ ماہ و باغوشِ کمنشاں بود است
گماںِ مبرکہ، ہیں خاکِ دامنِ نشینِ ماست
کہ ہرستارہ جہاں است پلجہاں بود است!

اقبال

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مناجات

آدمی اندر جهان ہفت رنگ	ہر زمان گرم فغاں مانند چنگ!
آرزوئے ہم نفس می سوزدش	نالہ ہائے دلنواز آموزدش
لیکن این عالم کہ از آب و گل است	کے تو ان گفتن کہ دارائے دل است!
بحر و دشت و کوہ و کہ خاموش و کر	آسمان و مہر و مہ خاموش و کر!
گرچہ برگردوں ہجومِ خستہ است	ہر یکے از دیگرے تنہا تر است!
ہر یکے مانند باجپارہ است	در فضا ئے نیلگوں آوارہ است!
کارواں برگِ سفر ناکردہ ساز!	بیکراں افلاک و شبِ بادیر یاز!
ابنِ جہاں صید است و صیادیم!	یا اسیرِ رفتہ از یادیم ما؟

زار تالیسم صدائے برخواست

ہم نفسِ زندِ آدم را کجا ست؟

دیدہ ام روزِ جهانِ چار سُوے آنکہ نورش بر سرِ وزدِ کلخ و کُوے

از رمِ سیارۂ او را وجود نیست الا اینکه گوئی رفت و بُود

لے خوش آن روزے کہ از ایامِ نیست صبحِ اورا نیمِ روز و شامِ نیست

روشن از نورش اگر گردد روالِ صوتِ اچوں رنگِ دینِ می تو ا

غیبها از تابِ او گردد حضورِ نوبتِ اولایزال و بے مرور!

لے خدا روزی کن آن روزے مرا

وارهاں زیرِ لبِ سوزے مرا

آیہِ تخیّر اندر شانِ کیست؟ این سپهرِ نیگلوں حیرانِ کیست؟

رازِ دانِ عملِ الاسما کہ بُود؟ مستِ آن ساقی و آن صہبا کہ بُود؟

برگزیدی از ہمہ عالم کرا؟ کردی از رازِ درونِ محرم کرا؟

اے ترا تیرے کہ مارا سینہ سفت حرفِ اَدْعُوٰنی کہ گفت و با کہ گفت؟

رہے تو ایمان من تر آن من جلوہ داری در یخ از جان من؟

از زبان صد شعاع آفتاب

کم نمی گرد و مستاع آفتاب

عصر حاضر را خرد زنجیر است جان بے تلبے کہ من دارم کیاست؟

عمر با بر خویش می چید و جود تا یکجہے تاب جان آید و دود

گر زنجی این زمین شوره زار نیست تخم آرزو را سازگار

از درون این گلی بے حاصلے بس غنیمت دال اگر دید لعلے!

تو می اندر شبستانم گذر یک زمان بے نور می جانم نگر

شعله را پیریز از خاک چسبیت

برق را از برفتادن پاک چسبیت

ز لیتیم تا لیتیم اندر من راق و انما آنسوے این نیلی رواق!

بستہ در ہارا برویم باز کن	خاک ابا قدسیاں ہمارا کن!
آتشے در سینہ من بنسرو	عود را بگذار و ہمیں نرم را بسوز
باز بر آتش بنہ عود مرا	در جہاں آشفتنہ کن دود مرا
آتش پیاء من تیز کن	با تغافل یک نگہ آمیز کن
ما ترا جوئیم و تو از دیدہ دور	نہ غلط ما کور و تو اندر حضور!
یا کشا این پردہ اسرار را	یا بگیر این جان بے دیدار را
نخل فکرم نا امید از برگ و بر	یا تبر بفرست یا باد سحر
عقل دادی ہم جنونے دہ مرا	رہ بجز باندرو نے دہ مرا
علم در اندیشہ می گیر و مقام	عشق را کاشانہ قلب لاینام
علم تا از عشق بر خور دار نیست	جز تماشا خانہ افکار نیست
این تماشا خانہ بحر سامری است	علم بے روح القدس افسونگری است
بے تجلی مرد و انارہ نہ بود	از لکد کوب خیال خویش مرد

بے تحشی زندگی رنجوری است عقل مجوری و دیں مجبوری است
 این جهان کوه و دشت و بحر و بربا ما نظر خواهیم و او گوید خبر
 منزلی بخشش این دل آواره را بازده با ماه این ماه پاره را
 گرچه از خاکم نروید جز کلام حرف مجوری نمی گرددم تا
 زبیر گردون خویش ایام غریب ز آنسوے گردون بگوئی قریب
 تا مثال مهر ماه گردد غروب این جہات این شمال و این جنوب

از طلسم دوش و فردا بگذرم
 از مهر و مہر و ثریا بگذرم

تو فرغ جاودال ماچوں شر یک دوم داریم و آں ہم ستار
 اے تو شناسی نزاع مرگ و زیت رشک یزدان برواں بندہ کیست
 بندہ آفاق گیر و ناصب نے غیاب اور خوش آید نے حضور
 آنیم من جاودانی کن مرا از زمینی آسانی کن مرا

ضبط درگفتار و کردار سے بدہ
 جادہ با پیدا است رفتائے بدہ
 آنچہ گفتم از جهانے دیگر است
 ایں کتاب از آسمانے دیگر است
 بحر و از من کم آشوبی خطاست
 آن کہ دقہم فرو آید کجاست
 یک جہاں بر ساحل من آرمید
 از کراں غیر از رم موجے ندید
 من کہ نو می دم ز پیران کن
 دارم از روزے کہ می آید سخن!

بر جوانان ہل کن حرف مرا

بہر شاں پایاب کن حرف مرا

بسم الله الرحمن الرحيم

تمهید آسمانی

نخستین روز آفرینش

نکوشش می کند آسمان زمین را

زندگی از لذتِ غیب و حضور	بست نقش این جهانِ نزد و دور
آں چنان تا نفس از هم گنجیت	رنگِ حیرت خائنه ایام ریخت
هر کجا از ذوق و شوق خود گری	نفسه من دیگرم تو دیگر ی
ماه و اختر را خرام آموختند	صد چراغ اندر فضا فروختند
بر سپهر نیلگون زداختاب	خیمه زر بفت با سپهر طناب
از افق صبح نخستین سر کشید	عالم نو زاده را در بر کشید

ملکِ آدمِ خاکدانی بود و بس	دشتِ اوبے کاروانے بود و بس
نے بگوئے ہے آبِ جوئے درستیٰ	نے بصرائے سحابے ریز ریز
نے سرودِ طائراں در شاخاں	نے رمِ آہو میاں مرغزار
بے تحلی مائے جاں بحر و برش	دو و پچپاں طیلانِ پیکرش
بہرہ بادِ سرودیں نا دیدہ	اندر اعماقِ زمیں خوابیدہ
طغہ زرد چرخِ نیلی بر زمیں	”روزگار کس ندیدم این چہیں“
چوں تو در پہنائے من کوئے کجا	جز بقفِ دلیم ترا نورے کجا
خاک اگر الوند شد جز خاک نیست	روشن و پائندہ چوں افلاک نیست
یا بزی با ساز و برگِ دلبری	یا بئیر از رنگ و عارِ کتری
شد زمیں از طعنہ گردوں خبل	نا امید و دل گران و مضحل

پیشِ حق از درِ دے بے نوری تپید

تا ندائے زانسوے گردوں رسید

”اے سینے از امانت بے خبر
 غم مخور! اندر ضمیر خود نگر
 روزگار روشن ز غوغائے حیات
 نے ازاں نورے کہینی درجہات
 نورِ صبح از آفتابِ داغدار
 نورِ جاں پاک از غبارِ روزگار
 نورِ جاں بے جادہ ہا اندر سحر
 از شمعِ مہر و مہ سیار تر
 ششہ از لوحِ جان نقشِ امید
 نورِ جاں از خاکِ تو آید پدید
 عقلِ آدم بر جہاں شبنوں زند
 عشق او بر لامکان شبنوں زند
 راہِ داں اندیشہ او بے دلیل
 چشمِ او بیدار تر از جبِ سبیل
 خاک و در پر و ازمانند ملک
 یک رباطِ کمنہ در زہشِ فلک
 می خلد اندر وجودِ آسمان
 مثلِ نوکِ سوزن اندر پرنیاں
 داغِ ناشوید ز دامنِ وجود
 بے نگاہِ او جہاں کور و کبود
 گرچہ کم تبسج و خوریز است او
 روزگاراں را چو ہمیشہ است او
 چشمِ او روشن شود از کائنات
 تا بہ بیند ذاتِ اندر صفا

۱۰
”ہرکہ عاشق شد جمال ذات را
اوست سید جمیلہ موجودات را“

نغمہ ملائیک

فروغِ مشتِ خاک از نوریاں افزوں شود روزے
زمین از کواکب تقدیر او گردوں شود روزے
خیال او کہ از سیلِ حوادث پرورش گیرد
ز گردابِ پستی و نیلگوں بیرون شود روزے
یکے درستی آدم بگمراہ ما چہ می پرستی
ہنوز اندر طبیعت می خلد موزوں شود روزے
چنان موزوں شود این پیش پا افتادہ مضمونے
کہ یزدان را دل از تاثیر او پرخوں شود روزے!

تمہید زمینی

آتشکاری شود روح حضرت می شرح می بدای سر معراج را

عشق شور انگیز بے پروائے شهر	شعلہ او میرد از غوغائے شهر
خلوتے جوید بدشت و کوہا	یا لب دریا ئے ناپید اکنا
من کہ دریا راں ندیدم محرے	بر لب دریا بیا سودم سے
بحر و ہنگام غروب آفتاب	نیلگوں آب از شفق لعل مذاہب
کوہ را ذوق نظر بخشد غروب	شام را رنگ سحر بخشد غروب
بادل خود گفت گویا داشت	آرزو ما جستجو داشت
آنی و از جب او دانی بے نصیب	زندہ و از زندگانی بے نصیب
تشنہ و دور از کنار چشمہ سار	می سر و دم این غزل بے اختیار

غزل

بجشائے لب که قند فراوانم آرزوست بنمائے رخ که باغ و گلستانم آرزوست
 یک دست جام با ده و یک دست زلفیای قص چنیں میانہ میسرانم آرزوست
 گفتی زنا ز بیش مرخاں مرا، برو آں گفتت کہ بیش مرخاںم آرزوست
 اے عقل تو ز شوق پر آگندہ گئے شو اے عشق نکمہ نائے پریشانم آرزوست
 ایں آبِ ناز چرخ چو سیل است بے قوا من ماہیم نہنگم و عمامانم آرزوست
 جانم لول گشت ز فرعون و ظلم او آں نور حبیب موسیٰ عمرانم آرزوست
 دی شیخ با چراغِ همی گشت گردِ شهر کز دیو و دد ملولم و انانم آرزوست
 زیں ہمرانِ مست غنا صدم گرفت شیر خردا و رستم دستانم آرزوست

گفتم کہ یافت می نشود جستہ ایم با
 گفت آنکہ یافت می نشود آنم آرزوست
 (رومی)

موج مضطربت برستجاب آب	شد افق تار از زیان آفتاب
از متاعش پارہ ذر وید شام	کو کبچوں شاہدے بالائے بام!
روح رومی پرده مارا بردید	از پس کمرہ پارہ آمد پدید
طلعتش رخسندہ مثل آفتاب	شیبہ و فرخندہ چوں عہد شباب
پیکرے روشن ز نور سردی	در سراپایش سرور سردی
بر لب او سر نہان وجود	بندائے حرف و صوت از خود کشود
حرف او آئینہ آویختہ	علم با سوز دروں آمیختہ
گفتش موجود و ناموجود چیست؟	معنی محمود و نامحمود چیست؟
گفت "موجود آنکہ می خواهد نمود	آشکارائی تقاضائے وجود
زندگی خود را بخویش آراستن	بر وجود خود شہادت خواستن
انجمن روز الست آراستند	بر وجود خود شہادت خواستند
زندہ یا مردہ یا جاں بلب	از سہ شہد کن شہادت طلب

خویش را دیدن بنور خویشتن	شاید اقل شعور خویشتن
خویش را ^{دیدن} میخی بنور دیگرے	شاید ثانی شعور دیگرے
خویش را دیدن بنور ذات حق	شاید ثالث شعور ذات حق
حی و متائم چوں خدا خود را شمار	پیش این نور ربانی استوار
ذات ابے پرده دیدن زندگی است	بر مقام خود رسیدن زندگی است
مصطفیٰ را ضعی نشد الا بذات	مرد مؤمن در نسا زد با صفات
امتحانے روبرئے شایدے	چسیت معراج آزدوے شایدے
زندگی مارا چو گل را رنگ و بو	شاید عادل کہ بے تصدیق او
ور بہاند ہست او کامل عیا	در حضورش کس نہ اند استوا
پختہ گیر اندر گرتا بے کہ ہست	ذرہ از کف مدہ تابے کہ ہست
پیش خورشید آزدودن خج و شتر است	تاب خج در ابر سنودن خج و شتر است
امتحان خویش کن موجود باش	پیکر فرسودہ را دیگر تراش

این چنین موجود محمود است و بس

ورنه نار زندگی دود است و بس

باز گفتم پیش حق رفتن چپاں؛	کوہ خاک و آب را گفتن چپاں؛
آمر و خالق بروں از امر و خلق	ماز شست و دگراں خسته خلق
گفت اگر سلطان ترا آید بدست	می توان افلاک را از هم شکست
باش تا عریاں شود این کائنات	شوید از دامان خود گرد و جت
در وجود او نه کم بینی نه بیش	خویش را بینی از او را ز خویش
نکته "الابسلطان" یاد گیر	ورنه چوں مور و ملخ در گل مگیر
از طریق زادن اے مرد نکوے	آمدی اندر جهان چار سوے
هم بروں جستن بزادن می توان	بند یا از خود کشادن می توان
لیکن این زادن نه از آب گل است	داند آں مرقے که او صاحب دل است

گفتن و گفتن + الابسلطان تلخیص بایہ شریفہ یا معشر الجن

آں زنجبوری است این از اختیار	آں نہاں در پردہ ہا میں آشکار
آں یکے با گریہ میں با خندہ است	یعنی آں جویندہ میں بایندہ است
آں سکون و سیر اندر کائنات	ایں سراپا سیر بیرون از ہمتا
آں یکے محتاجی روز و شب است	داں دگر روز و شب اور امر کب است
زادین طفل از شکست اشکم است	زادین مرد از شکست عالم است
ہر دو زادین را دلیل آمد اذال	آں بلب گویند میں از عین جاں

جان بیدارے چو زاید در بدن

لرزہ ہا افتد دریں دیر کسن

گفتم این ادن نمی دانم کہ چیست؟	گفت ”شانے از شون زندگی است“
شیوہ ہائے زندگی غیب و حضور	آں یکے اندر ثبات آں در مروت
گنہ بخلوت می گذارد خویش را	گنہ بخلوت جمع سازد خویش را
جلوت اور روشن از نور صفات	خلوت اوستنیر از نور ذات

عقل اور اسوے جلوت می کشد	عشق اور اسوے خلوت می کشد
عقل ہم خود را بدیں عالم زند	یاسلم آب و گل را بشکند
می شود ہر رنگ رہ اور ادیب	می شود برق و عتاب و خطیب
چشمش از ذوق نگہ بیگانہ نیست	لیکن اور اجرات نہ اندانہ نیست
پس ز ترسِ راہ چوں کورے رود	نرم نہ یک صورتِ مورے رود
تا آخر و پچیدہ تر بر رنگ بوست	می رود آہستہ اندر راہ دوست
کارش از تدریج می یابد نظام	من نہ دانم کہ شود کارش تمام
می نداند عشق سال و ماہ را	دیروژد و نزد و دور راہ را
عقل در کوہے شکافے می کند	یا بگرد او طوافے می کند
کوہ پیش عشق چوں کاہے بود	دل سیرِ اسیر چوں ماہے بود
عشق شبنم نے زدن بر لاکھاں	گور را نادیدہ رقتن از ہماں
زورِ عشق از باد و خاک و آبیت	قوتش از بختی اعصابیت

عشق در اندام مہ چاکے نہاوا	عشق بانان چوین خیر کشاد
لشکر فرعون بے حربے شکست	کلمہ نمرود بے ضربے شکست
ہم درون خانہ ہم بیرون در	عشق در جاں چوں بچشم اند نظر
کارا و از دین و دانش برتر است	عشق ہم خاکسترو ہم انگہ است
ہر دو عالم عشق را زیر نگین	عشق سلطان است بر ہاں مہین
لا مکان و زیر و بالائے ازو	لا زمان و دوش مندرائے ازو
جملہ عالم مرکب او را کب شود	چوں خودی را از خدا طالب شود
جذبہ این دیر کین طہل ازو	آشکارا تر مستام دل ازو
عقل تا ویلی قہر باں می ہند	عاشقان خود را بیزداں می ہند
مرگ را بر خویش تن گرواں حرام	عاشقی؟ از سو بہ بے سوئی خرام
می توان بر خستن بے بانگ صوا	اے مثال مردہ در صندوق گو
چندانہ رگل بنالی مثل خیز	در گلو داری نواہا خوب و نغز

بر مکان و بر زمان اسوار شو فارغ از چپک این ز تار شو
 نیز ز کن این دو چشم و این دو گوش هر چه می بینی نبوش از راه هوش
 آں کسے کو با نگ مورال بشنود هم زد و رال ستر و دورال بشنود
 آں نگاہ پرده سوز از من بگیر کو چشم اندر نمی گردد اسیر

آدمی دید است باقی پوست است

دید آں باشد که دید دوست است

جمله تن را در گداز اندر بصر

در نظر رود در نظر رود (روی)

تو ازین نه آسمان ترسی؟ متری از فرا خائے جهان ترسی؟ متری
 چشم بکشا بر زمان و بر مکان این دو یک حال است از احوال جان
 تا نگه از جلوه پیش افتاده است اختلاف دوش و نه ازاده است
 دانه اندر گل نظم است خانه از فضائے آسمان بیگانه

ہیچ می داند کہ در جائے فرسخ می توان خود را نمودن شاخ شاخ؛

جو ہر اوجہیت؛ یک فوق نمودست

ہم مقام اوست این جو ہر ہم اوست

اے کہ گوئی محل جان است تن ستر جاں را در زگر بر تن تن

محلے نے، حالے از احوال اوست محاش خواندن فیب گفتگوست!

چیت جان؛ جذب سرور و سوز و درد ذوق تسخیر سپہر گرد گرد!

چیت تن؛ بازنگ بُوخو کردن است با مقام چار سو خو کردن است

از شعور است این کہ گوئی نزد و دور چیت معراج؛ انقلاب اند شعور

انقلاب اند شعور اند جذب و شوق وار ماند جذب و شوق از تحت فوق

ایں بدن با جان ما انبا ز نیست

مشت خاک کے مانع پرواز نیست

زروان کہ رُوح زمان و مکان ست

مسافرِ اسیاحتِ عالمِ علوی می برد

از کلامش جان من بے تاب شد	در تنم ہر ذرہ چوں سیاب شد
ناگہاں دیدم میانِ غرب و شرق	آسمان در یک سحابِ نور غرق
ز اں سحابِ افروخته آمد فرود	باد و طلعت این چرخِ آتش آں چود و دا
آں چو شب تاریک و این روشن شہاب	چشمِ ایں بیدار و چشمِ آں بخواب
بالِ اورا رنگہائے سسج و زر	سبز و سیمین و کبود و لاجورد
چوں خیال اندر مزاجِ اورے	از زمین تا کھکشایں اورا دے
ہر زماں اورا ہوائے دیگرے	پر کشادن در فضا ئے دیگرے
گفت زروانم جہاں راقا ہرم	ہم نہانم از نگہ ہم ظاہر م

بسته ہر تدبیر بالقدر میر	ناطق وصامت ہر سخنچیر
غنچہ اندر شاخ می بالذرن	مرنگ اندر آشیای نالذرن
داندہ اندر پرواز من گرد و نہال	ہر فراق از فیض من گرد وصال
ہم غتابے ہم خطابے آورم	تشنہ سازم تا شرابے آورم
من جیستم من ماتم من نشور	من حساب و دوزخ و فردوس و جور
آدم و افرستہ در بند من است	عالم شش روزہ فرزند من است
ہر گنگے کہ شاخ می چینی منم	اُمّ ہر چیزے کہ می بینی منم
در طلسم من اسیر است این جہاں	از دم ہر خطہ پیر است این جہاں
لی مع اللہ ہر کردار و دل نشست	آں جو انمردے طلسم من شکست

گر تو خواہی من نباشم در میاں
لی مع اللہ باز خواں از عین جاں

درنگاہِ او نمی دانم چه بود از نگاہِ ہم این کہنِ عالم رہ بود
 یا نگاہِ ہم بر دگر عالم کشود یا دگر گوی شد ہاں عالم کہ بود
 مردم اندر کائنات رنگ بُو ز آدم اندر عالم ہے ہاں وہ ہو
 رشتہ من زان کہنِ عالم گست یک جہانِ تازہ آمد بدست
 از زبانِ عالمے جانم تپید تا دگر عالم نہ خاکم برد مید
 تن سبک تر گشت جاں سیار چشمِ دل بیندہ و سید از تر

پروگی ہا ہے حجاب آمد پدید
 نعمۃ انجم بگوشش من رسید

زمزمۃ انجم

عقل تو حاصلِ حیاتِ عشق تو سیرِ کائنات
 پیکرِ خاکِ باخوش بیا این سوئے عالمِ جہات

زهره و ماه و مشتری از تو قیپ یک دگر
 از پئے یک بجا و تو کشمش تجلیات
 در ره دوست جلوه هاست تازه بتازه نو بگو
 صاحب شوق و آرزو دل نه دهنجلیات
 صدق صفاست ندگی نشو و نماست ندگی
 تا ابد از ازل بتاز ملک خداست ندگی
 شوق غزل سر لے را رخصت ہے و هو بدہ
 باز بہ رند و محتسب بادہ سب و سب و بدہ
 شام و عراق و ہند و پارس خوب نبات کردہ اند
 خوب نبات کردہ را تلخی آرزو بدہ
 تا بہ بیم بلند موج معرکہ بنا کند
 لذت سیل تند رو بادل آجو بدہ

مرد فقیر آتش است هیری و فیری خس است
 فال و فسر ملوک را حرف بهینه پس است
 دبدبۀ قلندر ری طنطنه سکندر ری
 آن همه جاذبۀ کلیم این همه محر سامری
 آن بنگاه می کشد این به سپاه می کشد
 آن همه صلح و آشتی این همه جنگ و داوری
 هر دو بهال کشاستند هر دو دوام خواستند
 این به دلیل قاهری آن به دلیل دلبری
 ضرب قلندر ری بیار سکندر ری شکن
 رسم کلیم تازه کن رونق ساحری شکن

فلا تفر

فلکِ قمر

ایں مہر پرویں ہمہ میراثِ باست!	ایں زمین و آسماں ملکِ خداست
بانگاہِ محرمے اور رانگر	اندرین رہ ہرچہ آید در نظر
اے زخود گم اند کے بیباک شوا!	چوں غریباں در دیارِ خود مرو
گر تو کوئی ایں مکن آں کن کہند	این و آں حکم ترا بر دل زند
اینکہ ہر فردائے اویس در چو دوش!	نیست عالمِ جُزبتان چشمِ و گوش
یعنی ابراہیمِ ایں بتخانہ شوا!	در بیابانِ طلب دیوانہ شوا!
ایں جہانِ آں جہاں را طے کنی	چوں زمین و آسماں را طے کنی
صد زمان و صد مکان دیگر طلب	از خدا ہفت آسماں دیگر طلب

بے خود افتادن لبِ حجئے بہشت بے نیاز از حربِ ضربِ خوبِ زشت
گر نجات یافتہ راغ از جستجوست گورِ خوشتر از بہشتِ نگاہِ بوس

اے مسافرِ جاں ہمیں دروازہ مقام

زندہ تر گردد زہ پر وازہ مدام!

ہم سفر با اختراں بودن خوش است در فریکِ دم نیا سودن خوش است
تا شد م اندر فضا لاپے سپر آنچه بالا بود زیر آمد نظر
تیرہ خاکے بر تر از قندیلِ شب! سایہ من بر سر من اے عجب!
ہر زمان نزدیک تر نزدیک تر تا نمایاں شد کستانِ قمر
گفت رومیؒ از گناہ پاک شو خوگرِ رسم و رہِ افلاک شو
ماہ از ما دور و با آشناست این خستین منزل اندر راہ است

دیرو زود روزگارش دیدنی است

خار ہائے کوہِ سارِش دیدنی است

آل سکوت آل کوہسار ہولناک
 صدہل از خافطین و یلدرم
 اندول پُرسوز و بیرون چاک چاک
 بردہانش دود و نار اندر شکم
 از درونش سبزہ سر برزد
 طاہرے اندر فضائش پر نزد
 ابرہائے نم ہوا ہاتھ دوتیز
 با زمین مردہ اندر ستیز
 عالمے فرسودہ بے رنگ و صوت
 نے نشان زندگی دیوے نہ موت
 نے بنانش ریشہ رخنل جیت
 نے بے صلب روزگارش حادثا!
 گرچہ بہت از دودمان آفتاب

صبح و شام او زاید انقلاب

گفت سومی خیز و گمے پیش نہ
 دولت بیدار را از کف مدہ
 باطنش از ظاہر او خوشتر است
 در قمار او جہانے دیگر است
 ہرچہ پیش آید تر اے مرد ہوش
 گیر اندر حلقہ ہائے چشم و گوش

خافطین و یلدرم - کوہسارے آتش نشانِ قر - قمار - غار

چشم اگر بینا ست ہر شے دیدنی است در ترازوئے نگہ سنجیدنی است
 ہر کج روی برد آتجبارو یک دودم از غمیرا و بیگانہ شو
 دست من آہستہ سوئے خود کشید
 تند رفت بر سر غارے رسید

عارف ہندی کہ بہ یکے از غارے قمر خلوت

گرفتہ و اہل سہد اور اہماں دست می گوید

پانہا دم اندران غار عمیق	من چو کوران دست بردوش رفیق
اندرو خورشید محتاج چرخ غا	ماہ را از ظلمت شش دل داغ داغ
عقل و ہوشم را بدار او نختند	دہم و شکست من شہیخوں بختند
دل تہی از لذت صدق و یقین	راہ فرستم رہزناں اندر کمین

صبح روشن بے طلیح آفتاب!	تا نگہ را جلوہ داشتد بے حجاب
دیو سارا از خلمائے سر بلند	وادعی ہر سنگِ او ز تار بند
یا خیالِ نقشِ بند و درِ منام!	از سرشتِ آبِ خاک است این مقام
سایہ از بیلِ خاکش عینِ نور	در ہوائے او چو مے ذوق و سرو
نے کنارش از شفقتِ مسخ و زرد	نے زمینش را سپرِ لاجورد
دود گردِ صبح و شام آنجا نبود	نور در بندِ ظلام آنجا نبود
دیدہ ہا از سرمہ اش روشن سواد	زیرِ سنخے عارفِ ہندی نژاد
گردِ او مائے سفید سے حلقہ زن!	مئے بر سر بستہ و عریاں بدن
عالم از دیرِ خیرِ خالِش پیکر سے	آدمے از آب و گل بالائے
کارِ او با سپرِ خیلِ منام نے	وقتِ اور اگر دوشِ ایام نے
در گچا ہش آرزوئے زندگی است!	گفت بار و می کہ ہمراہ تو کیت!

رُومی

مردے اندر جستجو آوارہ ثابتے با فطرت سیارہ
 پنہنتہ ترکارش ز خامی ہائے او من شہید ناتمامی ہائے او
 شیشہ خود را بگردوں بستہ راق فکرش از جبریل می خواہد صدق
 چوں عقاب افتد بصید ماہ نور گرم رواند طواف نہ سپہر
 حرف با اہل زمین رندانہ گفت تیر و حقیقت را بت و تخیل نہ گفت
 شعلہ ہا در معراج دودش دیدہ ام کبریا اندر سجودش دیدہ ام
 ہر زمان از شوق می نالہ چونال می کشد او ز نسراق و ہمصال
 من ندانم چیست در آب و گلش
 من ندانم از مقام و منزلش

جہاں دوست

عالم از رنگ است و بے رنگی است حق
چہبت عالم چہبت آدم چہبت حق؟

رُومی

عالم این شمشیر را رنگِ من!	آو نمی شیر و حق شمشیر زن
غرب در عالم خزید از حق رسید	شرق حق را دید و عالم را ندید
خویش را بے پردہ دیدن زندگی است!	پیشم بر حق باز کردن بندگی است
ہم خدا آں بندہ را گوید صلیوات!	بندہ چوں از زندگی گیرد راست
برکہ از لغت بدیر خویش آگاہیت	
خاک را با سوزِ جہاں ہمراہ نیست!	

جہاں دوست

مشرقِ این اسرارِ کم دیدہ است	بر وجودِ بر عدم پچیدہ است
جانم از فروئے او نمید نیست!	کارِ ما افلاکیاں جزوید نیست
ز آسماں افرشتہ آمد فرود	دوش دیدم بر سر از قشرد
جز بسوسے خاکدان مانید	از نگاہش فوق دیدارِ چکید
تو چہ بینی اندر آں خاکِ خموش؟	گفتش از محرابِ رازِ پیش
دل بہ چاوِ بابلے انداختی؟	از جمالِ زہرہ بگدختی؟
آفتابِ تازہ اورادر بر است	گفت "ہنگامِ طلوعِ خاور است
پوسختانِ او زچہ آید برون!	لعلما از سنگِ رہ آید برون
لرزہ اندر کوہِ سارِش دیدہ ام	رشتنِ زہرے در کنارِش دیدہ ام

قشرد نام کوہے از کوہستانِ قمر

رخت بند دارم تمام آذری تا شود خود گرز ترک بُست گری
اے خوش آں تو مے کہ جان او تنبید از گل خود خویش را باز آفرید!

عرشیاں را صبح عید آں ساعتے

چوں شود بیدار چشم ملتے!

باز در من دید و بے تابانہ دید	پیر ہندی اند کے دم در کشید
گفت مرگِ قلب؟ گفتم ترکِ ذکر	گفت مرگِ عقل؟ گفتم ترکِ فکر
گفت جاں؟ گفتم کہ رمز لا الہ	گفت تن؟ گفتم کہ زاد از گم درہ
گفت عالم؟ گفتم او خود رو بہرست	گفت آدم؟ گفتم از اسرار اوست
گفت حجتِ چہیت؟ گفتم روئے دوست	گفت ابنِ علم و ہنر؟ گفتم کہ پوت
گفت دینِ عارفان؟ گفتم کہ دید	گفت دینِ عامیاں؟ گفتم شنید

از کلام لذتِ جانِش فرزد

نکتہ ہائے دل نشین بر من کشود

نُتائِ سخن از عارفِ ہندی

(۱)

ذہنتِ حق را نیست این عالمِ حجاب
غوطہ را حایل نگردد نقشِ آب

(۲)

ترا دن اندر عالمِ دیگر خوش است
تا شبابِ دیگرے آید بدست

(۳)

حق و رستے مرگ و عینِ زندگی است
بندہ چوں میر و نہی دانند کہ چہیت

گرچہ ما مرغانِ بے بال و پریم
از خدا در علمِ مرگِ فسز و تنیم

(۴)

وقتِ شیرینیِ بزمِ آسبختہ
رحمتِ عالمِ بقعرِ آسبختہ
خالی از قمرش نہ بسینیِ شرو و شت
رحمتِ او اینکہ گوئی در گذشت!

(۵)

کافری مرگ است اے روشن نہاد
کے سزد با مردہ غازی اہماد
مردِ مومن زندہ و با خود جنگ
بر خود افتد سمجھو براہو جنگ!

(۶)

کافر بیدار دل پیش صنم
برز دیندارے که خفت اندر حرم!

(۷)

چشم کورست اینکے بیندنا صواب
ہیچکے شب انہ بیند آفتاب!

(۸)

صحبت گل دانہ را سازد درخت
آدمی از صحبت گل تیرہ سخت!
دانہ از گل می پذیرد بیچ و تاب
تا کند رسید شعلہ آفتاب!

(۹)

من گُلِ گفتم بگو اے سینہ خاک
 چوں بگیری رنگ بے بواز باد و خاک؟
 گفت گل اے شہنشاہِ رفتہ ہوش
 چوں پایے گیری از برقِ خموش؟
 جاں تن مار از جذبِ این آں
 جذب تو پیدا و جذبِ ما نہاں!

جلوہ سروش

مرد عارف گفت گورادر بہت	مستِ خُجّ در دید و از عالم گست!
ذوق و شوق اور از دستِ اور بُود	در وجود آمد زین رنگِ شہود
با حضورش ذرہ ہا مانندِ طُود	بے حضور او نہ نور و نہ ظہور!

آں شبے بے کو کبے را کو کبے !	نازنینے در طلسم آں شبے
تاب گیر از طلعتش کوہ و کمر	سنبستان در وزلفش تا کمر
خوش سرو آں مست بے پیمانہ	غرق اندر جلوہ مستانہ
ذوقش مثل سپرد ویرال	پیش او گردندہ فانوس خیال
شکرہ برنجشک و برآہو پلنگ !	اندر آں فانوس پیکر رنگ رنگ
بر رفیق کم نظم کیکشائے راز	من برو می گفتم ایے دانائے راز
زاد در اندیشہ یزدان پاک !	گفت این پیکر چو سیم تابناک
در شبستان وجود آمد فرو	باز بے تابانہ اند ذوق نمود
تو غریبی من غریبم او غریب !	ہمچو ما آوارہ و غریب نصیب
می بردانہ ہوش و می آرد ہوش	شان او جبریلی و ناشس سرش
مردہ آتش زندہ از سوزش	نخچہ ما را کشود از شبنش
چاکہا در پردہ محمل از دست	زخمہ شاعر بسازد دل از دست

دیدہ ام درنفسہ او عالمے
آتشے گیر از نوائے اودمے!

نوائے سروش

ترسم کہ تو مے رانی ز ورق بسراب اندر
زادی بچباب اندر میری بچباب اندر!
چوں مُسرّہ رازی را از دیدہ فرو شستم
تقدیر ارم دیدم پنهان بکتاب اندر!
برکشت و خیاباں پیچ، برکوہ و بیاباں پیچ
برقے کہ بخود پیچد میر و بچباب اندر!
با مغربیاں بودم پُر خُستم و کم دیدم
مروے کہ ممتا تش ناید بچباب اندر!

بے دروہہ گمیری آن قرب میسر نیست
 گلشن بگریباں کش اے بوجلاب اندر
 اے زاید ظاہر ہیں گیرم کہ خودی فانی است
 لیکن تو نہ می بینی طُوفان بہ حساب اندر
 ایں صوتِ لاویزے از زخمہ قُطرتِ نیست
 مجبورِ جنالِ حُمرے نال بہ رباب اندر

حرکت بہ وادیِ مرغِ نسید کہ ملائکہ

اورا وادیِ طواسین می نامند

رومی آل عشق و محبت را دلیل نقشہ کاماں را کلاش سبیل

’بوجلاب اندر‘ تلخیص بہ صریح مشہور غزل صوفیہ ” او در من ومن در او چون بوجلاب اندر“

گفت آں شعر کے کہ آتش اندرو	اصل او از گرمی الدھ ہو مست!
آں نوا گلشن کند خاشاک را	آں نوا بر ہم زند افلاک را
آں نوا بر حق گواہی می دهد	با فقیراں پادشاهی می دهد!
خون از او اندر بدن سیار تر	قلب از روح الایں بیدار تر
اے بیاشاعر کہ از حجب هنر	رہزن قلب است و ملبیس نظر!
شاعر ہندی اخدایش یار باد	جان او بے لذت گفتار باد
عشق را خنیاگری آموختہ	با خلیلاں آذری آموختہ!
حرف او چا ویدہ و بے سوز و درد	مرد خوانند اہل درد اورانہ مرد
زناں نو اے خوش کنشمار مقام	خوشتر آں حرفے کہ گوئی در مقام
فطرت شاعر سراپا جستجوست	خالق و پروردگار آرزوست!
شاعر اندر سینہ تلمت چو دل	تلمتے بے شاعرے انبار گل!
سوز و مستی نقش بند عالمے است	شاعری بے سوز و مستی باتمے است!

شعر را مقصود اگر آدم گری است

شاعری ہم وارث پیغمبری است

گفتم از پیغمبری ہم باز گئے	سزاوارم و محرم باز گئے
گفت اقوم و ملل آیات است	عصر نئے از خلوقات است
از دم او ناطق آمد رنگ خشت	ماہمہ مانند جہل او چو کشت
پاک سازد استخوان و ریشہ را	بال جبریلے دہد اندیشہ را
ہائے وہوئے اندرون کائنات	از لب او نجم و نور و نازعات
آفتابش از ولے نیست	منکر اور اکالے نیست
رحمت حق صحبت اسرار او	قبرین دال ضربت کرار او
گرچہ باشی عقل کل ازوے مر	ز آنکہ او بیندن و جان را ہم
تیز تر نہ پا براہ یغنیہ	تا بہ بینی آنچہ می بالست دید

نجم و نور و نازعات - اسمائے سورہ ہائے قرآن

کنده بردیوارے از سنگِ قمر
چار طاسین نبوت را نگرد،

شوقِ پرواز سببِ جبرئیل	شوقِ راه خویش داند بے دلیل
این مسافر خسته گردان مقام	شوقِ راه دراز آمد دو گام
تا بلند پیاوسته او آمد پدید	پازدم مستانه سوئے غیب
هفت کوب در طوافِ اودام	من چه گویم از شکوه آں مقام
عرشیاں از سرمه خاکش بصیر	فرشیاں از نور او روشن ضمیر
جستجوئے عالم اسرار داد	حق مرا چشم و دل و گفتار داد

پرده را برگیرم از اسرارِ کل
بانو گویم از طواسینِ رسل

سنگِ قمر قسے از سنگِ سفید

طاسین گوتم

توبہ آوردن زن رفاقت عشوہ فروش

گوتم

مئے دیرینہ و معشوق جواں چیزے نیست
 پیش صاحب نظر ال حورِ جباں چیزے نیست !
 ہرچہ از محکم و پایندہ شناسی ، گذرد
 کوہ و صحرا و بر و بحر و کراں چیزے نیست !
 دانش مغربیاں فلسفہ مشرقیاں
 ہمہ بیت خانہ و در طوف بتاں چیزے نیست

از خود اندیش و ازین بادیه ترساں مگذر
 کہ تو ہستی و وجود و جہاں چیزے نیست
 در طریقے کہ بنوکِ مشرہ کا ویدم من
 منزل و قافلہ و ریگِ رُخاں چیزے نیست!
 بگذر از غیب کہ این وہم و گماں چیزے نیست
 در جہاں بودن و رستن نہ جہاں، چیزے ہست
 آں بہشتے کہ خدائے تو بخشد ہمہ ہیج
 تا جزائے عمل تست جہاں، چیزے ہست!
 راحتِ جاں طلبی؟ راحتِ جاں چیزے نیست
 در غیم ہم نفساں اشکِ رواں، چیزے ہست
 چشمِ محمور و نگاہِ غلط انداز و سرود
 ہمہ خوب است وے خوشتر از اں چیزے ہست

حسن رخسار دے ہست و دے دیگر نیت
حسن کردار و خیالات خوشال چیزے ہست

رقاصہ

فرست کشمکش مدہ این دل بے قرار را
یک دوشکن زیادہ کن گیسوئے تابدار را
از تو درون سینہ ام برق تجلی کہ من
بامہ و مہر دادہ ام تلخی انتظار را
ذوق حضور در جہاں رہم صنم گری نہاد
عشق فریب می دہد جان امیدوار را!
تا بفرغ خاطرے نغمہ تازہ ز نغم
باز بہ مرغزار دہ طائر مرغزار را

طبع بلند دادم، بند زپائے من کشائے
 تابہ پلاس تو دہم خلعت شہر بار را
 تیشہ اگر بہ سنگ نہ دایں چہ مقام گفتگو است؟
 عشق بدوش می کشد این ہمہ کو ہار را!

طاسین زرتشت آزمایش کردن اہرمن زرتشت را اہرمن

از تو مخلوقات من نالاں چوئے از تو مارا فرو دینا ننہ دے
 درجہاں خوار و زبونم کردم نقش خود رنگیں زخونم کردم

زنده حق از جلوه سینائے تست

مرگ من اندر پیر بیضائے تست !

نیکبہ بریشاق یزدان اہلبی است	بر مردش راہ رفتن گم رہی است
زہر باد در بادۂ گلغام اوست	ازہ در کرم و صلیب انعام اوست !
جز دعا با لوح تدبیرے نہ داشت	حرف آں بیچارۂ تاثیرے نہ داشت !
شہر را بگذار و در غائے نشین	ہم خیلِ نوریاں صحبت گزین
از گاہے کیمیا کن خاک را	از مناجاتے بسوزانِ سلاک را
در کستان چوں کلیم آوارہ شو	نیم سوزِ آتشِ نظارہ شو
لیکن از پیغمبری باید گذشت	از چنین ملاگری باید گذشت !
کس میانِ ناکساں ناکس شود	فطرتش گر شعلہ باشد خس شود
تا نبوت از ولایت کمتر است	عشق را پیغمبری در و سراسر است !

آرہ - کرم - صلیب - تلیمات - قصص پیغمبران

خیز و در کاشائے وحدت نشین
ترک جلوت گوی و در غلوت نشین!

زرتشت

نور دریاے است ظلمت ساحلش ہم چمن سیلے نژاد اندر دیش
اندر و نم موجہائے بقیترارہ سیل راجز غارست ساحل چہ کا؟
نقش بیرنگے کہ اور اکس ندید جز بخون اہرمن نتواں کشید!
خویشین را و انمودن زندگی است
ضربِ خمد را آزمودن زندگی است!

از بلا ہا پختہ تر گرد خودی تا خدا را پرده در گرد خودی
مرد حق ہیں جز بحق خود را ندید لا الہ می گفت درخون منی پیدا
عشق را درخون تمہیں آبروست آہ و چوب و رسن عیدین است!

در ره حق هر چه پیش آید نیکوست

مرجانا مهر با نپهائے دوست !

جلوه حق چشم من تنها نخواست	حسن را بے آنجن بدین خطاست
چیت خلوت در روز و آرزوست	آنجن دیدارست خلوت جستجو است
عشق در خلوت کلیم الهی است	چون بجلوت می خرامد شایه است !
خلوت جلوت کمال سوز و سال	هر دو حالات مقامات نیاز
چیت آں بگذشتن از دیر کزشت	چیت این به تنهانه رفتن در بهشت !
گرچه اندر خلوت و جلوت خد است	خلوت آغاز است و جلوت انتهاست
گفتم پیغمبری در در سراسر است	عشق چون کامل شود آدم گراست !

راو حق با کار و اهل رفتن خوش است

همچو جبال اندر جبال رفتن خوش است !

طاسین مسیح

رویائے حکیم طاسطانی

دو دہائی بے طارو بے شاخ و برگ!	درمیان کوہسارِ مفت مرگ
آفتاب اندر فضائش تشنہ میر!	تابِ مہ از دو گردِ او چو تیسر
خمِ نجم مانندِ جوئے کمکشاں	رودِ سیما باندراں وادیِ واں
تند سیر و موجِ موج و پیچ پیچ	پیشِ اولست و بلندِ راہِ پیچ
باہزراں نالہ ہائے بے اثر!	غرقِ در سیما بامردے تاکر
تشنہ و آبِ بحیرِ سیما بنے!	قسمتِ او ابرو باد و آب نے

طاسطانی - نام حکیم و مصلح روسیہ

برکراں دیدم ز نے نازک تنے
 چشم او صد کارواں را رہز نے
 کافری آموز پس لڑن کشت
 از گاہش ز رشت غمب و خوبشت
 گفتش تو کیتی نام تو چیست؟
 ایں سراپا نالہ و سر یاد کیت؟
 گفت در چشم منوں سامری است
 نامم افرنگین و کارم ساحری است!
 ناگہاں آں جئے سیمیں رخ پرست
 استخوان آں جواں در تن شکست
 بانگ نہ وائے وائے بقدر من
 وائے بر سر یاد بے تاثیر من!
 گفت افرنگیں "اگر داری نظر
 اند کے اعمال خود را ہم نگر
 پور مریم آں چہ رخ کا نتا
 نور او اندر جہات بے جہات!
 آں فلاطوس آں صلیب آں روئے زرد
 زیر گردوں تو چہ کردی او چہ کرد!
 لے بجا نت لذت ایماں حرام
 لے پرستار بتان سیم خام

قیمت روح القدس نشناختی

تن خریدی نقد جاں در باختی!

طغیانی نازنینِ جلوہ مست آں جواں رانشتہ اندر دل شکست
 گفت اے گندم نمائے جو فروش از تو شیخ و برہمن ملت فروش!
 عقل و دین از کافر بیائے تو خوار عشق از سوداگر بیائے تو خوار!
 مہر تو آزار و آزارِ نہاں کین تو مرگ است و مرگِ ناگہاں!
 صحنے با آب و گل و زبیدہ بندہ را از پیشِ حقِ دزدیدہ
 حکمت کو عقدہ اشیا کشاد با تو غیر از فکرِ چنگیزی نداد
 داند آں مردے کہ صاحبِ ہر است جرم تو از جرمِ من سنگیں تراست
 از دمِ او رفتہ جاں آمد بتن از تو جاں را دخمہ می گردد بدن
 آنچه ما کردیم با ناسوتِ او ملتِ او کرد بالاہوتِ او

مرگ تو اہلِ جہاں از ندگی است
 باش! تا بسنی کہ انجامِ تو چیست!

طایبین محمد

نوحه روح ابو جهل در محرم کعبه

سینه ما از محمد داغ داغ!	از دم او کعبه را گُل شد چراغ!
از هلاکِ قیصر و کسرا می سرود	نوجوانان را ز دست ما ربود
ساحر و اندر کلاش ساحری است	این و حرفِ لاله خود کافری است
تا بساطِ دین آبا در نور و	با خداوندان ما کرد آنچه کرد!
پاش پاش از ضربتِش لات و متا	اتقام از او بگیر اے کائنات!
دل بغائب است از حاضر گشت	نقشِ حاضر افسون او شکست
دیده بر غائب فرو بستن خطاست	آنچه اندر دیدنی ناپید گجاست!

پیش غائب سجدہ بردن کوری است دین نوگور است کوری دُوری است

خمشدن پیشِ خدائے بے جہات!

بندہ را ذوقِ نہ بختِ این صلوات!

مذہبِ اوقاطِ ملک و نسب از قریش منکر از فضلِ عرب!

دُرنگاہِ او یکجہ بالا و پست با غلامِ خویش بر یکِ خالِ شست!

قدرِ احرارِ عربِ شناختہ با کلفتِ ان حبشِ در ساختہ

احمرال با سوداں آمیختند آبروئے دودمانے رنجیتند!

این مساواتِ این موخاتِ عجیبی است خوب می دانم کہ سلمانِ مزدکی است

ابنِ عبد اللہ فریبش خورده است رستخیزِ بر عرب آورده است!

عسرتِ باشم ز خود مہجور گشت از دورِ کعتِ چشمِ ثنائِ بے نور گشت

عجمی را اصلِ عدنائی کجاست گنگ! گفتا سببِ ثنائی کجاست

کلفت - فریہ دیدگل - سلمان - حضرت سلمان فارسی - مدنان - جدِ عرب - بجان - سیکلہ از فصیحان عرب

چشم خاصانِ عرب گردیدہ کو بریائی اے زہنیر از خاکِ گورے

اے تو مارا اندریں صحرا دہل

بشکن افسونِ نوائے حبسِ ریل

باز گو اے سنگِ اسود باز گوے آنچہ دیدیم از محمد باز گوے

اے پہل اے بندہ را پوزشِ نیکہ خانہ خود را ز بے کیشاںِ بجمیر

گلہ شاں را بجرگاں کن سبیل تلخ کن خرمائے شاں را بنجیل!

صرصرے وہا ہوائے بادیہ اَلْهَمَّ اَعْجَا زُ نَحْلٍ حَاوِیَۃ

اے منات اے لات ازین نزل مرو گرز منزل می روی از دل مرو

اے ترا اندر دو چشم ما و ثاق

ہلتے اِنْ کُنْتَ اَزْ مَعَتِ الْفِرَاقِ

زہنیر۔ شاعر مشہور عرب

اَلْهَمَّ اَعْجَا زُ الْاٰیۃِ قَرآنیۃ

اِنْ کُنْتَ اَزْ مَعَتِ الْفِرَاقِ۔ پارہ از شعرا مر القیس یعنی ملتے بدہ اگر قصدِ جدائی کردہ

فلك عطارد

زیارتِ ارواحِ جمال الدین افغانی و سعید حلیم پاشا

در تماثلے تجلی ہائے خویش!	مشت خاک کے کارِ خود را بردہ پیش
یا بدارم من اسیر آمد وجود!	یا من افتادم بدارم ہست بود
من ز افلاکم کہ افلاک از من است؟	اندریں نیلی تنق چاک از من است؟
یا ضمیر من فلکے اور گرفت!	یا ضمیرم را فلکے در گرفت
آنچمی بیند نگہ چون است چیست؟	اندرون است این کہ بیرون است چیست؟
پیشِ خود بینم جہانے دیگرے	پر زخم بر آسمانے دیگرے
عالمے از خاکِ مادرینہ تر	عالمے باکوہ و دشت و بحر و بر
دست برد آدمے ناویدہ	عالمے از ابر کے بالیدہ

نقشہ نابستہ بر لوح وجود

خردہ گیر فطرت آسنا کس نبود!

من بہ روی گفتم این صحرا خوش است	در کستان شورش دریا خوش است
می نیایم از حیات این جاننا	از کجا می آید آواز اذان؟
گفت روی این مقام اولیا	آشنا این خاکدان با خاک هست
بوالبشر چو رخت از فردوس است	یک دوروزی اندرین عالم نشست
این فضا با سوز آتش دیدہ است	نالہ ہائے صبح گاہش دیدہ است
زائران این مقام ارجمند	پاک مرواں از مقامات بلند
پاک مرواں چوں فضیل و توسعید	عارفاں مثل حبید و بایزید

خیز تا مارا من از آید بدست

یک و دم سوز و گداز آید بدست

رفتیم و دیدیم داور اندر قیام مقتدی تا تار و افغانی امام

پیرومی ہر زمان اندر حضور طلعتش بر تافت از ذوق و سحر
 گفت "مشرق زین و کس بہتر زاد ناخنِ شان عقدہ ہائے ماکشاد
 رسید السادات مولانا جمال زندہ از گفتارِ او سنگ و سفال
 بزرگ سالار آلِ حلیم در دامنہ فکرِ او مثل مقامِ اولیہ
 با چنین مردانِ دو رکعت طاعت است
 ورنہ آلِ کارے کہ مزدش جہنم است

قربتِ آلِ پیرِ مے سخت کوش سورہ و انجم دآں دشتِ خموش
 قرآنِ کز و غلغلے آید بوجد روحِ پاکِ حبِ بریل آید بوجد
 دل از و در سینہ گرد و ناصبہ شورِ الا اللہ خیسر و از قبور
 اضطرابِ شعلہ سنجند و دورا سوز وستی می دہد داؤدِ درا

آشکارا ہر غیب از قمرتش
 بے حجاب ام الکتاب از قمرتش!

من ز جایر خاستم بعد از نماز دست او بوسیدم از بارہ نیل
گفت روحی "ذره گردوں نور دا در دل او یک جہان سوز و درد دا
چشم جز بر خویشتن نکشادہ دل بکس نادادہ آزادہ

تند سیر اندر فراخائے وجود
من ز شوخی گویم اورا زندہ رود

افغانی

زندہ رود! از خاکدانِ باگبوی از زمین و آسمانِ باگبوی
خاکی و چون قدسیاں و تنِ اسیر از مسلمانانِ بدہ مارِ خیر

زندہ رود

در ضمیر ملتِ گیتی شکن دیدہ ام آویزشِ دین و وطن!

روح در تن مُرده از ضعفِ یقین	تا امید از قوتِ دینِ حسین
ترک و ایرانِ عربِ مستِ فزنگ	هر کس را در گلو شستِ فزنگ
مشرق از سلطانی مغربِ خراب	اشترک از دینِ ثلثِ برده تاب

افغانی دین و وطن

ز دِ مغربِ آسِ سراپا مگردن	اہلِ دین را دادِ تسلیمِ وطن
او بیکِ مرکز و تو در تفنّاق	بگذر از ستامِ فلسطین و عراق
تو اگر داری تمیزِ خوب و زشت	دل نه بندی با کلونج و سنگِ خشت
چیتِ دین برخاستن از روی خاک	تا ز خود آگاه گرد د جانِ پاک
می نگنجد آنکه گفت اللہ ہو	در حد و داین نظامِ چار سُو
پُر گہ از خاک و خیرینِ دزد خاک	حیف اگر در خاک میسر جانِ پاک

گر چه آدم بر مید از آب و گل	رنگ نم چوں گل کشید از آب و گل
حیف اگر در آب و گل غلطدم	حیف اگر بر تر نیز دین مفتام
گفت تن در شو بجا کس بگذرد	گفت جان پهنائے عالم را بنگرد
جان بگنجد در جهات ای بشنود	مرد مریگانه از هر قید و بند

مُرز خاک تیره آید در غروش

ز آنکه از بازاں نیاید کارِ موش

آں کف خاک که تا میدی وطن	ایں که گوئی مصر و ایران و یمن
با وطن اہل وطن را نسبت است	ز آنکه از خاکش طلوع ملت است
اندرین نسبت اگر داری نظر	نکته بستی ز موبار یک تر
گر چه از مشرق بر آید آفتاب	با تجلی ملے شوخ و بے حساب
در تب و تاب است از سوز و دروں	تا ز قید شرق و غرب آید بروں
بردد از مشرق خود جلوه مست	تا همه آفاق را آرد بدست !

قطرش از مشرق و مغرب برمی آید
گرچه او از روئے نبدت غاوری است!

اشتراک و ملوکیت

صاحب سرمایہ از نسل خلیل	یعنی آل سغیب بر بے جبریل
ز آنکہ حق در باطل او مضمر است	قلب او مومن و غش کافر است
غریباں گم کرده اند افلاک	در شکم جویند جان پاک
رنگ و بوازتن بگمزد جان پاک	جز بنین کاے ندارد اشتراک
دین آل سغیب بر حق ناشناس	بر مساوات شکم دارد اساس

تا اخوت را مقام اندر دل است
بیخ او در دل نہ در آب و گل است!

صاحب سرمایہ - کارل مارکس مصنف کتاب سرمایہ کہ اصول اشتراک را در این کتاب وضع کرده

ہم ملوکیت بدن رات رہی است سیدھے نورِ او از دل تھی است!
 مثل زنبورے کہ بر گل می چسبد برگ را بگذارد و شمشادش برد
 شاخ و برگ و رنگ و بوئے گل ہاں بر جالش نالہ بلبیل ہاں
 از طلسم و رنگ و بوئے او گذر ترک صورت گوے و درختی

مرگ باطن گر چہ دیدن مشکل است

گلِ مخواں اورا کہ در معنی گل است!

ہر دورا جاں ناصبور و ناشکیب ہر دوراں ناشناس آدم فریب
 زندگی این را خروج آں را خراج در میانِ ایں دو سنگ آدم زرجاج
 ایں بے علم و دین و فن آرد شکست آں برد جاں از تن ناں از دست
 غرقِ دیدم ہر دورا در آب و گل ہر دورا تن روشن تار یک دل!

زندگانی سوختن با سوختن

در گلے تخم دے انداختن!

سعید حلیم پاشا

شرق و غرب

غربیان را زیر کی ساز حیثیت	شرقیان! عشق را ز کائنات
زیر کی از عشق گردد حق شناس	کار عشق از زیر کی محکم اساس
عشق چوں با زیر کی هم بر شود	نقش بند عالم دیگر شود
خیز و نقش عالم دیگر بند	عشق را با زیر کی آمیزند
شعله افروغیال نم خورده است	چشم شان صاحب نظر دل مرده است!
زخمها خوردند از شیر خویش	بسمل افتادند چو نخ پیر خویش!
سوز و مستی را مجواند تا کبر شان	عصر دیگر نیست در افلاک شان!

زندگی را سوز و ساز از نایرتست

عالم تو آن سریدن کارتست!

مصطفیٰ کو از تجدیدی سرود

گفت نقش کنه را باید زدود

نو نگردد کعبه را ز خستِ حیات

گر ز افرونگ آیدش لات و منات

ترک آهنگ نو در چنگ نیست

تازه اش جز کنه افرونگ نیست

سینه اوراد می دیگر نبود

در ضمیرش عالمی دیگر نبود

لاجرم با عالم موجود ساخت

مثل موم از سوز این عالم گداخت

طرفکها در نهاد کائنات

نیست از تقلید تقویم حیات

زنده دل خلاق اعصار و دهور

جانش از تقلید گدرد به حضور

چون مسلمانان اگر داری جگر

در ضمیر خویش و در ترسان بگر

صد جهان تازه در آیات اوست

عصر با چمپیده در آفات اوست!

یک جهانش عصر حاضر را پس است

گیر اگر در سینه دل معنی رس است

بندہ مومن نہ آیا ست خداست ہر جہاں اندر بر او چوں قباست!

چوں کہن گرد و جہانے در برش

می دہستہ راں جہانے دگرش!

زندہ رود

ز ورق ما خیاں بے ما خدا

کس نہ اند عالم تر راں کجا ست!

افغانی

عالمے در سینہ ما گم ہنوز عالمے در انتظارِ قم ہنوز

عالمے بے متسیارِ خونِ رنگِ شام اور روشن تر از صبحِ فرنگ

عالمے پاک از سلاطین و عبید چوں دل مومن کر نشن نا پدید

عالمے رعنا کہ فیض یک نظر تخم او افکند در جانِ سر!

لایزال و وارواتش کو بنو برگ و بارِ محکاتش کو بنو
باطن او از تفسیر بے غم ظاہر او القلاب ہر دم

اندرونِ تست آل عالم نگر
می دہم از محکاتِ او خبر

محکات عالمِ قرآنی

اخلافتِ آدم

در دو عالم ہر کجا آثارِ عشق ابنِ آدم سرے از اسرارِ عشق
سرِ عشق از عالمِ ارحام نیست او ز سام و حام و روم و شام نیست
کو کبے شرق و غرب بے غروب در مدارش نے شمال و نے جنوب
حرفِ رانی جاعلِ تقدیر او از زمیں تا آسمان تفسیر او
مرگ و قبر و حشر و نشر احوالِ او نور و نارِ آلِ جہاں اعمالِ اوست

او امام و او صلوات و او حرم	او داد و او کتاب و او تلم!
خرده خرده غیب او گرد حضور	نے حدود اور انہ ملکشش راغور
از وجودش اعتبار ممکنات	اعتدال او عیار ممکنات
من چه گویم از بیم بے ریش	غرق اعصار و دہور اندر دیش!
آہنچہ در آدم بگنج عالم است	آہنچہ در عالم بگنج آدم است!
آتشکارا مہر و مہ از جلوتش	نیست رہ جہر بل را در خلوتش!

بزر از گرد وں مقام آدم است

اصل تہذیب احبترم آدم است

زندگی اے زندہ دل! انی کہ صیت	عشق یک بین رہنما شائے زوی است!
مرد و زن وابستہ یک دیگر اند	کائنات شوق را صورت سگر اند!
زن نگہ دارندہ نار حیات	فطرت اولوح اسرار حیات!
آتش ما را بجبتان خود زند	جوہر او خاک را آدم کند

در ضمیرش ممکن است زندگی از تب و تابش ثباتِ زندگی
شعله کز وے شر را در گسست جانِ تن بے سوز و صورت نہ سست
ایرج ما از ارجبند بیایے او ماہمہ از لقتش بند بیایے او!

حق ترا داد است اگر تابِ نظر

پاک شود قدیبست او را نگر

اے ز دینت عصر حاضر بردہ تاب فاش گویم بانو اسرارِ حجاب
ذوقِ تخلیق آتشے اندر بدن از فروغ او من فروغِ انجمن!
ہر کہ بردارد ازیں آتش نصیب سوز و سازِ خویش را گردِ رقیب
ہر زماں بقشش خود بندِ نظر تا نگیرد لوح او نقششِ دگر
مصطفیٰ اندر حرا خلوت گزید بدتے جز خویش تن کس را ندید
نقشش ما را در دل او ریختند ملتے از خلوتش بگنجت نہ
می توانی منکر یزوال شدن منکر از شانِ نبی نتواں شدن

گرچه داری جان روشن چون کلیم هست افکار تو بے خلوت عظیم!

از کم آمیخته می شخیل زنده تر

زنده تر جوینده تر یا بنده تر!

علم و هم شوق از مقامات حیات هر دو می گیر و نصیب از واردات!

علم از تحقیق لذت می برد عشق از تخلیق لذت می برد

صاحب تحقیق را جلوت عزیز صاحب تخلیق را خلوت عزیز

چشم موی خواست دیدار وجود این همه از لذت تحقیق بود

لن ترانی نکته با دارد دقیق اند که کم شود درین کسب عمیق

هر کجا بے پرده آثار حیات چشمه زارش در میسر کائنات

درنگه هنگامه آفاق را زحمت جلوت مدخه خلاق را

حفظ نقش آفرین از خلوت است

خاتم اورا نگین از خلوت است

۲۹۴۹۴

۲- حکومت الہی

بنده حق بے نیاز از ہر مقام	نہ غلام اور نہ اوکس را غلام
بنده حق مرو آزاد است و بس	ملک آئینش خداداد است و بس
رسم و راہ و دین و آئینش ز حق	زشت و خوب و تلخ و نوشینش ز حق
عقل خود پس غافل از بہبود غیر	سود خود پس بندہ بندہ سود غیر
وہی حق پس بندہ سود ہمہ	در نگاہش سود و بہبود ہمہ
عادل اندر صلح و ہم اندر صفت	وصل و فصلش لایراعی لا ینحاف
غیر حق چوں ناہی و آمر شود	زور و بر ناتواں متاہر شود

زیر گرد وں آمری از قاہری است

آمری از باسواللہ کافری است

قاہر آمر کہ باشد سچہ کار از تو انیس گرد خود بند حصا

جڑہ شاہیں تیز چنگ و زوگیر
صعوبہ رادر کارہا گیر دشیر

قاہری را شرع و دستورے دہد
بے بصیرت سرمہ باکورے دہدا

حاصل آئین و دستور ملک؟

دہ خدایاں فریب و دہقان چو دوک!

واسے بردستور جمہور فرنگ
مردہ تر شد مردہ از صور فرنگ!

حقہ بازاں چوں سپہر گرد گرد
از اہم بر تختہ خود چیدہ زرد!

شاطران این گنج و رآں پنج بر
ہر زماں اندر کین یک دگر

قاش باید گفت سر دلبران
ما متلع و این ہمہ سودا گراں!

دیدہ ہا بے نم ز خمبہریم وز
مادراں را بار دوش آمد پسر

واسے بر قوسے کہ از بیم شہر
می بردنم را ز اندام شہر!

تا نیار دزخمہ از تالش سرود
می کشد نا زادہ را اندر وجود!

گرچہ دارد شیوہ ہاے رنگ رنگ
من بجز عبرت بگیم از فرنگ!

اے تقلیدش اسیر آزاد شو

دامنِ تیراں گمیر آزاد شو!

۳۔ ارضِ ملکِ خداست

سرگزشتِ آدم اندر شرق و غرب بہر خاکِ فتنہ لے حرب و ضرب!

یک عروس و شوہر او ماہمہ آلِ فسق و گمراہی ہمہ ہم باہمہ!

عشوہ لے او ہمہ مکرو فن است نے از ان تو نہ از ان من است!

در ساز و باتو این سنگ و حجر این ز اسبابِ حشر تو در منہ!

اختلاطِ خفتہ و بیدارِ حسیت؟ ثابتہ را کار با سیارِ حسیت؟

حقِ زیں را جبرِ بتِ اعانگفت این متاعِ بے بہا مفت است

دہ خدایا! نکتہ از من پذیر رزق و گور ازوے بگیر اورا بگیر

صحبتش تما کے تو بود و او نبود تو وجود و او نمود بے وجود

تو عاقبتی طائفِ افلاک شو بال و پر بکشتا و پاک از خاک شو

باطن الارض لله ظاهراست

هر که این ظاهر نبیند کافر است

من گویم در گذر از کلخ و کوے دولت تست این جهان بنگ و بوی

دانه دانه گوهر از خاکش بگیر صید چو شاهین ز افلاکش بگیر

تیشه خود را بجهارش بزن نفی از خود گیر و بر بارش بزن

از طریق آذری بیگانه باش بر مراد خود جهان تو تراش!

دل بنگ و بوی و کلخ و کویده دل حریم اوست جز با اویده!

مردن بے برگ و بے گور و کفن؟ گم شدن در قفسه و فرزند و زن!

هر که حرفه لا اله از بر کند عالم را گم بخویش اندر کند

فقر جمع و رقص و عریانی کجاست

فقر سلطانی است بهمانی کجاست

۴۴ حکمت خیر کثیر است

گفت حکمت را خدا خیر کثیر	هر کجا این خیر را بینی بگیر
علم حرف و صوت را شہر دهد	پاکی گوهر به نا گوهر دهد
علم را بروج افلاک است ره	تا چشم مهر بکند دنگه
نعمه او نسخه تفسیر شکل	بسته تدبیر او قدر شکل
دشت را گوید جابے ده دهد	بحر را گوید سربے ده دهد
چشم او بر واردات کائنات	تا به بنید محکمت کائنات
دل اگر بندد به حق، پیغمبری است	ورز حق بیگانه گردد کافر است
علم را بے سوز دل خوانی شر است	نور او تاریکی بحر و بر است
عالی از غار او کور و کبود	فرویش برگ ریز هست و بود
بحر و دشت و کوہ سار و باغ و راغ	از بیم طیاره او داغ و داغ

سینہ افرونگ را تلے از دست	لذت شبحون و یلغائے از دست
سیر و اثر و نے دھرا پام را	می برد سرمایہ اقوام را !
نوتش ابلیس را پائے شود	نور نار از صحبت نائے شود
کشتن ابلیس کاے مشکل است	زنانکہ او گم اندر اعماق دل است !
خوشتراں باشد مسلمانش کُنی	کشتہ شمشیر قرآنش کُنی
از جلال بے حمالے الاماں	از فراق بے وصالے الاماں !
علم بے عشق است از طاغوتیاں	علم با عشق است از لاهوتیاں !
بے محبت علم و حکمت مردہ	عقل تیرے بردن ناخوردہ

کور را بیستندہ از دیدار کُن

بُولب را حیدر کر کر اکر کُن !

زندہ رود

محکمتش و انمودی از کتاب ہست آں عالم ہنوز اندر حجاب !

پرده را از چهره بکشاید چپ را از ضمیر با برون ناید چپ را
پیش مایک عالم فرسوده است ملت اندر خاک او آسوده است
رفت سوز سینه تا تار و کُرد - یا مسلمان مریض تر آن بردا

سعید سلیم پاشا

کریم دین حق از کافری رسوا تر است ز آنکه ملا مو من کافر گراست!
شبنم مادر نگاه ما بیم است از نگاه او بیم ما شبنم است!
از شکر فیما س آں قرآن فروش دیده ام روح الامین را در خرّوش!
ز انسوئے گرد و دلش بیگانه نزد او ام الکتاب افسانه!
بے نصیب از حکمت دین نبی آسمانش تیره از بے کو کبی!
کم نگاه و کور ذوق و حسره گرد ملت از قال و اقوالش فرد فزا!
مکتب و ملا و اسرار کتاب کور مادر زاد و نور آفتاب!

دینِ کافر فکر و تدبیرِ حباد

دینِ ملا فی سبیل اللہ فساد

مردِ حق جانِ جہان چار سو آلِ نجلوت رفتہ را از من بگوئے

اے زہ افکارِ تو مومن را حیات از نفسہائے تو ملت را ثبات

حفظِ قرآنِ عظیم آئینِ تست حرفِ حق را فاش گفتنِ دینِ تست

تو کلیسیا چہد باشی سرنگوں دستِ خویش از آستینِ آور برون

سرگذشتِ ملتِ بیضابگوئے باغزال از وسعتِ صحرا بگوئے

فطرتِ تو مستنیر از مصطفیٰ است

باز گو آخر مقامِ ما کجاست؟

مردِ حق از کس بگمیرد رنگ و بو مردِ حق از حق پذیرد رنگ و بو

ہرزماں اندر تنش جانے دگر ہرزماں اورا چو حق شانے دگر

رازا با مردِ مومن باز گوئے شرحِ رمزِ کلِ یومِ باز گوئے

جز حرم منزل ندارد کاروان - غیر حق در دل ندارد کاروان

من نمی گویم که راهش دیگر است
کاروان دیگر جگہا، هوش دیگر است

افغانی

از حدیث مصطفیٰ داری نصیب؛	دین حق اندر بهماں آمد غریب؛
با تو گویم معنی این حرف بکر	غربت دین نیست فقر اہل ذکر
بہر آں مرے کہ صاحب حیثیت	غربت دین ندرت آیات اوست
غربت دین ہر زماں نوع دیگر	نکتہ را در باب اگر داری نظر
دل بآیات مبسوس دیگر بند	تا بجیری عصر نور اور کمند!
کس نمی داند ز اسرار کتاب	شرقیان ہم غریبان در پیچ و تاب
روسیان نقش نوی انداختند	آب نان کوند و دین درختند!

حق بہیں حق گوے وغیر از حق بجوے
یک دو حرف از من بآں ملت بجوے

پیغام افغانی بآملت روسیہ

منزل و مقصود قرآں دیگر است	رسم و آئین مسلمان دیگر است
دردِ دل او آتش سوزندہ نیست	مصطفیٰ در سینہ او زندہ نیست!
بندہ مومن ز قسراں بر بخورد	در ایلغ او نہ مے دیدم نہ دُرد
خود تسلیم قیصر و کسری شکست	خود سر تخت ملکیت نشست!
تا نہالِ سلطنت قوت گرفت	دین او نقش از ملکیت گرفت

از ملکیت نگہ گرد دگر

عقل و ہوش و رسم درہ گرد دگر!

تو کہ طرح دیگرے انداختی دل زدست تو کہ من پر خاستی

پھوہا اسلامیہ اندھیاں	قیصریت راشکتی استخوان
تا برافروزی چراغِ درمیسر	عبرتے از سرگذشت باگیر
پاتے خود محکم گزار اندر نبرد	گرد این لاس و ہیل دیگر مگرد
ملتے می خواہد این دنیا سے پیر	آنکہ باشد ہم بشیر و ہم نذیر
باز می آئی سوسے اقوام شرق	بستہ ایام تو با ایام شرق
تو بحال انگنہ نمودگر	در ضمیر تو شب و روزے دگر
کنہ شد افرنک را آئین دیں	سوسے آں دیر کن دیگر بیس
کردہ کا رخ خداوند ال تمام	بگذران لا جانب الّا خرام
در گذر از لا اگر جویندہ	تا رو اثبات گیری زندہ

اے کہ می خواہی نظام عالمے

جستہ اور اساسِ محکمے؟

داستانِ کنہ شستی باب باب فکر را روشن کن از ائم الکتاب

بسیہ فاماں پدِ بھینکا کہ داد؟	مزدہ لاقیصر و کسریٰ کہ داد؟
درگذر از جلوہ ہائے رنگ رنگ	خوش را در یاب از ترکِ فرنگ!
گر ز کمرِ غریباں باشی خیر	روہی بگذار و شیریں پیشہ گیر
چیت روہای تلاش ساز و برگ	'شیر مولا جوید آزادی و مرگ'
جز بقرآن ضیغی روہای است	فقرِ قرآن اصلِ شاہنشاہی است
فقرِ قرآن اختلاطِ ذکر و فکر	فکر را کامل ندیدم جز بذر
ذکر، ذوق و شوق را دادن ادب	کارِ جان است ای نہ کارِ کام و لب
خیزد از دے شعلہ ہائے سبہ سوز	بامزاج تو نمی سازد ہنوز

اے شہید شاہدِ رعناے فکر

باتو گویم از سحلی ہائے فکر

چیت قرآن؟ خواہ را پیغامِ مرگ	دنگیر بندہ بے ساز و برگ!
بیچ خیر از مردک ز رکش محو	لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا

از ربا آخر چہ می زاید؟ فتن! کس نداند لذتِ قسریِ حسن!
 از ربا جان تیرہ دل چون خشت و سنگ آدمی در زندہ بے دندان و چنگ!
 رزقِ خود را از زینِ بردنِ رست این متلعِ بندہ و ملکِ خداست
 بندہٴ مومن ایں، حق مالک است غیر حق ہر شے کہ بینی مالک است
 رایتِ حق از ملوک آمدنگوں قریہ ہا از دخلِ شاں خوار و زبوں

آب و نان ماست از یک مادہ
 دودہٴ آدم کنفس "واحدہ

نفیس تر آن تا دین عالم نشست نقشہائے کاہن و پاپا شکست!
 فاش گویم آنچہ در دل مضمر است ایں کتاب نیست چیزے دیگر است!
 چوں بجاں در رفت جاں دیگر شود جاں چو دیگر شد جہاں دیگر شود

بالک تلمیح بایہ شریفہ کل منی ہالک الا وجہہ
 قریہ ہا از دخل الخ تلمیح بایہ شریفہ ان الملوک اذا دخلوا الخ
 کنفس واحدہ تلمیح بایہ شریفہ ما خلقکم ولا بعثکم الخ

مثل حق پنهان و ہم پیدا است این زنده و پاینده و گویا است این
اندرون تقدیر ماے شرق و غرب سرعت اندیشه پیدا کن چو برق
با مسلمان گفت جان بر کف بنه ہر چہ از حاجت فزول داری بده
آفریدی شمع و آئینہ دگر اندکے بانور قرآنش بنگر

از ہم وزیر حیات آگہ شوی

ہم ز تقدیر حیات آگہ شوی

محل ما بے مے و بے ساقی است ساز قرآن را نوا باقی است
زخمہ ما بے اثر افتد اگر آسمان دارد ہزاراں زخمہ ور
ذکر حق از امتاں آمد غنی از زمان و از مکاں آمد غنی !
ذکر حق از ذکر ہر ذاکر جداست احتیاج روم و شام اورا کجاست
حق اگر از پیش ما برداردش پیش تو مے دیگرے بگذاردش
از مسلمان دیدہ ام تقلید وطن ہر زماں جانم بلمزد در بدن !

ترسم از روزے کہ محرومش کنند
آتش خود بر دل دیگر زنند!

پیر رومی بہ زندہ رود می گوید کہ شعر ہے یا

پیر رومی آں سراپا جذب و درد	ایں سخن دانم کہ با جانش چہ کرد
از دروں آہے جگر دوز کے شید	اشک اور نگین تر از خون شید
آئینہ تیرش جز دل مردان نیست	سوئے افغانی بگاہے کرد و گفت
دل سخن مثل شفق باید زدن	دست در قراب حق باید زدن
جاں ز امید است چوں جوتے رول	ترک امید است مرگ جاوداں
بازو من دید و گفت "اے زندہ رو"	باد و بیتے آتش افکن در وجود
ناقہ ما خستہ و محمل گراں	تلخ تر باید نواے سارباں!
امتحان پاک مرداں از بلاست	تشنگاں راتشتہ تر کردن روست

درگذر شل کلیم از رود نیل سوے آتش گام زن مثل خلیل!

نغمہ مردے کہ دارد بچے دوست

ملنے رامی برد تا کوے دوست!

غزل زندہ رود

ایں گل دلالہ تو گوئی کہ مقیم اندہمہ راہ پیا صفت موج نسیم اندہمہ

معنی تازہ کہ جو نیم و نیا بیم کجاست مسجد و مکتب و می خانہ عقیم اندہمہ

حرفے از خوشیتن آموز و در احوال لبونہ کہ دریں خالقه بے سوز کلیم اندہمہ

از صفا کوشی این تکیہ نشیناں کم گوے موے ژولیدہ و ناشسته کلیم اندہمہ

چہ حرما کہ درون حرے ساخته اند اہل توحید یک اندیش و دو نیم اندہمہ

مشکل این نیست کہ بزم از سر نگامہ گذشت

مشکل این است کہ بے نقل و نیم اندہمہ

قلوبِ زیہ

فلک زہرہ

در میان ما و نور آفتاب	از فضاے تو بنو چندیں حجاب !
پیش ما صد پرده را آنختند	جلوه ماے آتشیں آنختند
تا ز کم سوزی شود دل سوز تر	سازگار آید شاخ و برگ و بر
از تب او در عرق لاله خوں	آبجو از رقص او سیلاب گوں
ہم چناں از خاک خیزد جان پاک	سوے بے سوئی گریزد جان پاک
در رہ او مرگ و حشر و حشر و مرگ	جز تب و تاب ندارد ساز و برگ
در فضاے صد پیر نیگلوں	غوطہ پیہم غورده باز آید بروں
خود عمر پیہم خویش و ابراہیم خویش	چوں فیح الدرد تسلیم خویش !

پیش اوئے آسمان بُخیر است ضربتِ او از مقامِ حیرت است
 این ستیز و مبدم پاکش کند محکم و سیار و چالاکش کند
 می کشد پرواز در پهنائے نور غلبش گیرند بحیریل و خُور

ما ز ما زاغ البصر گیر و نصیب

بر مقامِ عبده، گرد و رقیب!

از مقامِ خود ننهد انم کجاست این قدر دانم که از یاراں جد است
 اندرونم جنگ بخیل و سپه بیند آن کو هم چو من دارد نگه
 بے خبر مرداں ز زرم کفر و دین جان من تنها چو زین العابدین
 از مقام و راه کس آگاه نیست جز نواے من چراغِ راه نیست
 غرق دریا طفلک و زنا و پیر جاں بسا حل برده یک مرفیق
 بر کشیدم پرده های این وثاق زرم از وصل و بنالم از فراق

ما زاغ البصر تلخ بآیه شریفه ما زاغ البصر وما لطفی

وصل اگر پایاں شوق است الحذ
 لے خنک آہ و فغان بے اثر!
 راہ روانہ جادہ کم گیر و سراغ
 گریہ جاننش سازگار آید فراغ
 آں دے دارم کہ از ذوقِ نظر
 ہر زماں خواہد جہان تے نازہ ترا
 روحی از احوالِ جانِ من خبیر
 گفت بدی خواہی دگر عالم؟ بکیر!
 عشق شاطر مابد تش مہر ایم
 پیش بنگر در سوادِ زہرہ ایم
 علیے از آب و خاک اور اقوام
 چوں محرم اندر غلافِ مشک فام
 بانگاہِ پردہ سوز و پردہ در
 از درونِ میخ و مانع او گذر
 اندرو بہنی خدایاں کہن
 می شناسم من ہمہ راتن بہ تن

بعل و مردوخ و یعوق و نسرو قنسر

رم خن ولات و منات و عسر و عسر

برقیسم خویش می آرد دلیل

از مزاجِ ایں زمانِ بے خلیل

مجلس خدایان اقوام قدیم

آن ہوئے تند و آں شبنگوں سحاب	برق اندر تلشش گم کردہ تاب
قلزمے اندر ہوا آویختہ	چاک دامان و گم کریم ریختہ !
ساحلش ناپید و موجش گرم خیز	گرم خیزند و باہوا نام کم ستیز !
رومی و من اندر آں دریائے قیر	چوں خیال اندر شبتانِ ضمیر !
او سفر را دیدہ و من نو سفر	در دو چشم نا صبور آمد نظر
ہر زمان گفتیم نگاہم ناراست	آں دگر عالم نمی بینم کجاست
تا نشان کو ہمار آمد پدید	جو نبار و مرغزار آمد پدید !
کوہ و صحرا صد بہار اندر کنا	مشکبار آمد نسیم از کوہ سار !
نغمہ ہائے طائران ہم نفس	چشمہ زار و سبز نوئے نیم رس

جان پاک اندر بدن بیننده تر	تن ز فیض آں هوا پاپسینده تر
خرم آں کوه و کمر آں دشت و دوا	از سر گه پاره کردم نظر
آب خضر آرد بجاک اونیا از	وادعی خوش بے نشیب بے فراز
آں خدای مصر و این رب الیمین	اندریں وادی خدایان کمن
ایں الہ الوصل و آں رب الفراق	آں زار باب عرب این از عراق
آں بہ زوج مشتری دارد نظر	ایں ز نسل مسرود اما د قمر
واں دگر سچیدہ ماسے در گلو	آں یکے درد مست او تیغ دور
ہر یکے آزرده از ضرب قلیل	ہر یکے تر سنده از ذکر جمیل
از کلیسا و حرم نالاں گرجیت	گفت مروخ آدم از یزدان گنجیت
سوے عہد رفتہ باز آید نگرا	تا بیفزاید بادراک و قطر
از تجلی ماسے مادارد سخن	می برد لذت ز آتار کمن
می وزد زان خاکداں باد مراد	روزگار افسانہ دیگر کشاد

بعل از فرطِ طربِ خوش می سرو

بر خدایاں رازِ هائے ما کشود !

نعمۂ بعل

آدم این نیلی تنیق را بردید آنسوے گردوں خدایے را ندید

در دلِ آدم جبرِ افکارِ صییت همچو موجِ این سرکشید و آن رسید

جانش از محسوس می گیر و ترا بو که غمِ رفته باز آید پدید

زنده باد افسرِ نگلی، مشرقِ شنای آنکه مارا از لحدِ بیرون کشید

ای خدایانِ کهن وقت است و قیامت

دزنگرِ آں حلقهٔ وحدت شکست آلِ ابراهیم بے ذوقِ الت

صحبتش پاشیده جاش بریزد آنکه بود از بادِ جبریل مست !

مردِ خرافات در بندِ جهات با وطن پیوست از یزدان گست

خونِ اوسر دازش کوہِ دیریاں لاجرم پیسِ حرمِ زنا رست!

اے خدایانِ کهن وقت است وقت!

درجہاں باز آمدِ ایامِ طرب 'دیں ہزیمتِ خمرہ از کلمتِ نسب!

از چرخِ مصطفیٰ اندیشہِ حسیت؟ زانکہ اور اپنِ زندِ صد بول لب!

گرچہ می آید صدائے لا الہ آنچہ از دلِ رفت کے ماند لب!

اہرمن را زندہ کرد افسونِ غب روزِ یزدانِ زردِ رواںِ بیم شب!

اے خدایانِ کهن وقت است وقت!

بندِ دین از گردنش باید کشود بندۂ مابندۂ آزاد بود

تا صلوات اورا گراں آید ہے رکعتِ خواہیم و آلِ ہم بے سجود

جذبہ ہا از غمِ می گرد لبند پس چہ لذت در نمازِ بے سرو!

از خداوند کے کہ غیب اور اسرود خوشتر آں دیوے کہ آید در شہود!

اے خدایانِ کهن وقت است وقت!

فرورفتن بدریائے زہرہ و

دیدن ارواح فرعون و کشتنرا

پیرِ روم آں صاحبِ ذکرِ جمیل، ضربِ اور اسطوتِ ضربِ خلیل
ایں غزل در عالمِ مستی سرود، ہر خدائے کہنہ آمد در سجود!

غزل

”باز بر رفتہ و آئینہ نظر باید کرد ہلمہ خمیہ کن کہ اندیشہ دگر باید کرد
عشق بر ناقہ ایام کشت محلِ خویش عاشقی؟ را حلا از شام و سحر باید کرد
پیرِ گشتِ جہان بر روشے حکم نیست از خوش و ناخوش او قطع نظر باید کرد
تو اگر ترکِ جہاں کردہ سرِ اوداری پس نخستین ز سرِ خویش گذر باید کرد

گفتش در دل من لات و منات است
گفت این بت کده را زیر و زبر باید کرد

باز با من گفت "برخیز لے پسر	جز بدام نام میا ویز لے پسر
آں کستان آں جبال بکلمیم	آنکہ از برف است چوں انبار سیم
در پس اوقسلم الماس گوں	آشکارا تر در روش از بیروں
نے ہوج و نے بسیل اور غل	در مزاج او سکون لم یزل
این مقام سر کشان زورست	منکران غائب و حاضر پرست
آں یکے از شرق و آں دیگر ز غرب	ہر دو بامردان حق در حرب و ضربا
آں یکے برگزینش چو بکلمیم	واں دگر از تیغ درویشے و ونیم
ہر دو فرعون این صغیر آں کبیر	ہر دو در آغوشش در پائشہ میرا
ہر کے بالحنی مرگ آشناست	مرگ چہا راں ز آیات خداست
در پہ من پانہ از کس ترس	دست در دستم بدہ از کس ترس

نہینہ دریا چو موسے پر درم

من ترا اندر ضمیر او پر م

بجز بر ماسینہ خود را کشود یا ہوا بود و چو آبے و اتمود

قمر او یک و ادنی بے رنگ و بو وادی تار یکی او تو بتو

پیر رومی سورۃ طہ سرود تیر دریا ماہتاب آمدن و دا

کوہ ہائے شستہ و عریان سر اندراں گزشتہ و حیراں دو مردا

سوے رومی یک نظر نگریستند باز سوے یک دگر نگریستند

گفت فرعون این سحر! این جئے نور! از کجا این صبح و این نور و ظہور؟

رُومی

ہر چہ پنهان است از و پیدا است

اصل این نور ازید بیضاست!

فرعون

آہِ نقسِ عقل و دیں در بستم دیدم وایں نور را نشناختم!
 اے جہاں داراں سوئے من بنگرید اے زیاں کاراں سوئے من بنگرید!
 و اے قوئے از ہوس گردید کور می برد لعل و گہرا ز خاکِ گور!
 پیکرے کو در عجائب خانہ ایست بر لب خاموشی و افسانہ ایست!
 از ملکیت خبر ما می دہد کو چہ شماں را نظر ما می دہد
 چیست تقدیر ملکیت؟ شقاق محکمی جُستن ز تدبیرِ نفاق!
 از بد آموزی زبوں تقدیر ملک باطل و آشنستہ ز تدبیرِ ملک!

بازہ اگر بسینم کلیم اللہ را

خواہم ازو سے یک دل آگاہ را

رُومی

حاکمی بے نورِ جان خام است خام	بے پیرِ بیضا ملکیت حرام
حاکمی از ضعیفِ محکومان قوی است	بینش از صحرانِ محرومان قوی است!
تلج از باج است و از تسلیم باج	مرد اگر رنگ است می گردد ز باج!
فوج و زندان و سلاسل رهنمی است	اوست حاکم که چنین سامان غنی است

ذوالنحر طوم

منقصه قومِ فرنگ آمد بلند	از پئے لعل و گهر گور می کنند
سرگذشتِ مصر و فرعون و کلیم	می توان دیدن ز آثارِ قدیم!
علم و حکمت کشفِ اسرار است و بس	حکمتِ بجهتِ تجو خوار است و بس!

فرعون

قبر ما را علم و حکمت بر کشود
لیکن اندر تربت مهدی چه بود؟

نمودار شدن درویش سودانی

برق بے تابانه زخشیده اندر آب	موجها با لید و غلطید اندر آب
بوجے خوش از گلشن جنت رسید	روح آل درویش مصر آمد پدید
در صدف از سوز او گوهر گدخت	نگ اندر سینہ کشنر گدخت
گفت "اے کشنر اگر داری نظر	اشقام خاک درویشے نگر!
آسماں خاک تر اگورے ندا	مرقدے جز دریم شورے ندا
باز حرف اندر گلوے او شکست	از لبش آہے جگر تباہ گستا

گفت بے روح عرب بیدار شو
چوں نیگاں خالق اعصار شو!
لے فواد اے فیصل لے ابن سعود
تا کجا بر خویش پیچیدن چو دودا
زنده کن در سینه آں سوزے کہ رفت
در جہاں باز آو آں روزے کہ رفت!
خاک بطحا خالدے دیگر بزلے
نغمہ توحید را دیگر سراسے
لے شخیل دشت تو بالندہ تر
برنجیزد از تو فاروقے دگر؟
لے جہان مومن ان مشک فام
از تو می آید مرا بوسے دوام!
زندگانی تا کجا بے ذوق سیر
تا کجا تقدیر تو در دست غیر!
بر مقام خود نیاتی تا بکے
استخوانم در پیے نالہ چو نے!

از بلا ترسی؟ حدیث مصطفیٰ است

دمرد را روز بلا روز صفاست

سارباں یاراں بہ شرب ما بہ سجد
آں حدی کو ناقہ را آرد بہ وجد!
ایر بارید از زمین ہا سبز ہست
می شود شاید کہ پائے ناقہ ہست!

جانم از دردِ جدائی در نغیر	آں ہے کو سبزہ کم دار و بگیری!
نافہ مست سبزہ و من مست دست	او بدست تست من در دست دست!
آب را کردند بر صحرا بیل	بر جیل با شسته اوراقِ نخیل!
آں دو آہود در قفای یک دگر	از فراز تل فرود آید بگم!
یک دم آب از چشمہ صحرا خورد	باز سوئے راہ پیما بنگرد!
ریگ دشت از نم مثالِ پر نیل	جادہ برا شتر نمی آید گراں
حلقہ حلقہ چون پر تہو عنم	ترسم از باران کہ دویم از مقام!

سارباں یاراں بہ شرب ما بنجد

آں محمدی کو نافہ را آرد بہ وجہ

فلاکسیخ

اہلِ مریخ

چشمِ را یک لحظہ بستم اندر آب اندکے از خود گستم اندر آب !
 رختِ بردم ز می جہانے دیگرے با زمان و با مکانِ دیگرے !
 آفتابِ ما با فاقش رسید روز و شب را نفعِ دیگر آفرید !
 تنِ رسمِ و راہِ جاں بیگانہ است در زمان و از زمانِ بیگانہ است !
 جانِ ما سازد بہر روزے کہ ہست وقتِ او خرم بہر روزے کہ ہست !
 می نگردد کہنہ از پروازِ روز روزِ ما از نورِ او عالمِ فروز !

روز و شب را گردشِ پیہم از دوست

سیرِ او کن نہ آنکہ ہر عالم از دوست

مرغزارے بار صد گاہ بلند دو بہینِ او تریا در کند !

خلوت نگینِ بندِ خضر است این	یا سوادِ خاکدانِ ماست این؛
گاہِ جستم و سستِ اورا کراں	گاہِ دیدم در فضا مئے آسماں!
پیرِ روم آں مرشدِ اہلِ نظر	گفتِ مرغِ است این عالمِ نگر!
چوں جہانِ ما طلسمِ رنگ و بوی	صاحبِ شہر و دیار و کلِ کوست!
ساکنانش چوں فرنگاں و فنیوں	در علومِ جان و تن از ما سبزیوں!
بر زماں و بر مکاں قاہر تر اند	زانکہ در علمِ فضا ما ستر اند
بر وجودش آں چنایِ چمپیدہ اند	ہر خم و پیچِ فضا را دیدہ اند
خاکیاں را دل بہ بندِ آب و گل	اندریں عالمِ بدن دیندِ دل!
چوں مئے در آب و گل منزل کنند	ہر چہی خواہد آب و گل کنند
مستی و ذوق و سرور از حکیم جاں	جسمِ راغیب و حضور از حکیم جاں!
در جہانِ ما دو تا آمد و جود	جان و تن، آں بے نمود آں بانمود!
خاکیاں را جان و تن مرغ و قفس	فکرِ مرغی یک اندیش است و بس!

چوں کسے رامی رسد روز فراق چُست ترمی گرد از سوز فراق!
 یک دور روزے پیشتر از آن مرگ می کند پیش کساں اعلان مرگ!
 جانِ شاں پروردہ اندام نیست لاجرم خو کرده اندام نیست!
 تن بخویش اندر کشیدن مردن است از جہاں در خود میدن مردن است!
 بزر از فکر تو آمد این سخن زان کہ جان تست محکوم بدن!

رخت این جا یک دودم باید کشاد
 این چنین فرصت خدا کس را نداد!

بر آمدن انجم شناسِ مریخی از صد گام

پیر مرے ریش او مانند برف سالہا در علم و حکمت کردہ صرف
 تیز ہیں مانند داتا یانِ غرب کسوتش چوں پرتیرِ بیانِ غرب
 دیر سال وقتش بالا چو سرو طلعتش تابندہ چوں زرکانِ مرو

آشناے رسم و راهِ طریق	آشکار از چشم او فکِ عمیق
آدمی را دید و چون گل بنگفت	در زبانِ طوسی و خیام گفت
”پیکرِ گل آں اسیرِ چند و چون	از مقامِ تخت و فوقِ آدربوں!
خاکِ برادرِ ازبے طیاره داد	ثابتان را جوهرِ سیاره داد!
نطق و ادراکش روان چو آبجو	محو حیرت بودم از گفتِ او
این همه خواب است یا افسونگری	بر لبِ مرغِ خیالِ حرفِ درمی!
گفت ”بود اندر زبانِ مصطفیٰ	مردے از مرغِ خیالِ با صفا
بر جہاں چشمِ جہاں میں اکثراً	دل بہ سیرِ خطۂ آدم نہاد
پر کشود اندر فضا نائے وجود	تا بصحرایِ حجاز آمد سرود
آنچہ دید از مشرق و مغربِ نوبت	نقشِ اورنگیں تر از بلعِ بہشت!
بودہ ام من ہم با یران و فرنگ	گشتہ ام در ملکِ نیل و رودِ گنگ
دیدہ ام امریکہ و ہم تراپون و چین	بہر تحقیقِ قلاستِ زمین

از شب و روز نہیں دارم خبر کردہ ام اندر برو بجز شش سفر
پیش ما ہنگامہ ہے آوم است
گرچہ اواز کار مانا محرم است

رُومی

من ز افلاکم رنسیق من ز خاک سرخوش و ناخوردہ از گماستے تاک
مردیہ پر و او ناسش زندہ رود مستی اواز تماشاے وجود
ماکہ در شیر شمشاققادہ ایم در جہاں و از جہاں آزادہ ایم
در تلاش جلوہ ہے نو بنو یک زمان ما را رفیق راہ شو

حکیم میرنجی

ابن نواح مرغدین برخاست برخیا نام ابوالآباسے ماست

فرزندِ آں آمر کرد از رشت
 رفت پیش برخیا اندر بشت
 گفت "تو این جا چہاں آئودہ؟
 عمر ہا محکوم یزداں بودہ !
 از مقام تو نکوتر عالمے است
 پیش او جنت بہار یکدمے است
 آں جہاں از ہر جہاں بالاتر است
 آں جہاں از لامکاں بالاتر است
 نیست یزداں را از اں عالم خبر
 من ندیدم عالمے آزاد تر !
 نے خدائے در نظام او دخیل
 نے کتاب نے رسول و جبریل !
 نے طوائف نے سجودے اندر
 نے دعائے نے درودے اندر
 برخیا گفت "اے فنوں پر دان خیز
 نقش خود را اندراں عالم بریز"
 تا ابو الہا فریب او نہ خورد
 حق جہانے دیگرے ہا سپر

اندیس ملک خدا دادے گذر

مرغین و رسم و آئینش نکو!

گردش در شهر مرغین

مرغین و آں عمارت بلند	من چه گویم ز اں مقام ارجند
ساکنانش در سخن شیریں چونوش	خوب روی و نرم خوی و سادہ پوش
فکرِ مثال بے درد و سوزِ کتساب	رازدانِ کیمیائے آفتاب
ہر کہ خواهد سیم زند گیرد ز نور	چوں نمک گیریم با از آب شور
خدمت آمد مقصد علم و ہنر	کار ہا را کس نمی سجد بزر
کس ز دینار و درم آگاہ نیست	ایں بتاں را در حرما راہ نیست
بر طبیعت دیو و ماہیں چیرہ نیست	آسمانہا از دخانہا تیرہ نیست
سخت کش و ہتال ہر غیش روئست	از نہاب و ہ خدایاں ایمن است
کشت و کارش بے نزاع آبجوست	عاشش بے شکریت غیرے ازوست

مرغین - نام شہرے در مرغ

اندرای عالم نہ لشکر نے قشوں نے کسے روزی غمرو از کشتِ خوں !
 نے قلم در مرغیں گیر و منورغ ازین تحریر و تشبیر دروغ !
 نے بازاراں زبے کاراں خروش نے صدا ہائے گدایاں درد گوش !

حکیم مریخی

کس دیں جا سائل و محروم نیست
 عبد و مولا حاکم و محکوم نیست !

زندہ رود

سائل و محروم تقدیر حق است حاکم و محکوم تقدیر حق است
 جز خدا کس خالق تقدیر نیست چارہ تقدیر از تدبیر نیست !

حکیم مریم

گر ز یک تقدیر خو گردد جگر	خواه از حق حکم تقدیر دیگر
تو اگر تقدیر تو خواهی روست	ز آنکه تقدیرات حق لا انتهاست
ارضیاں تقدیر خودی در پختند	بختہ تقدیر را نشا خستند
رمز بار کیش بحر فی مضمر است	تو اگر دیگر شوی او دیگر است!
خاک شوند ز هوا ساز و ترا	سنگ شو بر شیشه انداز و ترا!
شبندی؟ افتندگی تقدیر تست	قلزمی؟ پائیندگی تقدیر تست!
ہر زماں سازی ہماں لات و منات	از بتاں جوئی ثبات اے بے ثبات!
اما بخود ناساختن ایمان تست	عالم افکار تو زندان تست
سج بے گنج است، تقدیر این چنین	گنج بے رنج است، تقدیر این چنین!
اصل میں این است اگر اے بے خبر	می شود محتاج از و محتاج تر!

وائے آن دینے کہ خواب آرد ترا باز در خوابِ گراں دارد ترا!

سحر و افسون است یا دین است این؟

حَسْبِ اَقِیون است یا دین است این؟

می شناسی طبعِ دراک از کجاست؟ نحوے اندر بنگه خاک از کجاست؟

توتِ منکر حکیمان از کجاست؟ طاقتِ ذکرِ کلیاں از کجاست؟

این لای این وارداتِ اوزکیست؟ این فنون و معجزاتِ اوزکیست؟

گرمی گفتار داری؟ از تو نیست شعله کردار داری؟ از تو نیست

این همه فیض از بهارِ فطرت است فطرت از پرورگارِ فطرت است!

زندگانی چیست؟ کانِ گوهر است تو امینی صاحبِ او و یگر است!

طبع روشن مرد حق را ابروست خدمتِ خلق خدا مقصود اوست!

خدمت از رسم و رَه پیمبری است

مزد و خدمت خواستن سوداگری است

ہم چناں اس باد و خاک و ابر و کشت	باغ و راغ و کاخ و کوئے و سنگ و خشت
اے کہ می گوئی متبرع از دست	مرد نادان این ہمہ ملک خداست
ارض حق را ارض خود دانی بگو	چیت شرح آیہ لَا تَقْنَدُوا؛
ابن آدم دل بابلیمی نہ ساد	من ز ابلیسی ندیدم حسن فساد
کس امانت را بکار خود نہ برد	اے خوش آں کو ملک حق با حق سپرد
برده چیرے کہ از آن تو نیست	داغم از کارے کہ شایان تو نیست
گر تو باشی صاحب شی، می سزد	در نباشی، خود بگو کے می سزد
ملک یزداں را بیزداں باز ده	تا ز کار خویش بختائی گره
زیر گردن فقر و سگینی چراست؟	آنچه از مولا ست می گوئی زماست!
بنده کز آب و گل بیرون بخت	شیشہ خود را بسنگِ خود شکست!
اے کہ منزل را نمی دانی زره	قیمت ہر شی ز انداز رنگہ!

لَا تَقْنَدُوا - تلخیص آیہ شریفہ لَا تَقْنَدُوا فِی الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا -

تا متاع تست گوهر گویا است در رنگ است از پیشیزے کمتر است !

نوع دیگر ہیں جہاں دیگر شود

ایں زمین و آسمان دیگر شود

احوال و شیزہ مرغ کہ دعوائے رسالت کہو

در گد شتیم از ہزاراں کوی و کاخ بر کنارِ شہر سیدانِ فراخ !

اندر اں میدانِ ہجومِ مردوزن دریاں کیے ن قدش چو نارون

چہرہ اش روشن و لے بے نور جا ! معنی او بر بیان او گراں !

حرف او بے سوز و چشمش بے نے از سرورِ آرزو نا محرمے !

فارغ از جو شش جوانی سینہ اش کو رو صورت نا پذیر آئینہ اش !

بے خبر از عشق و از آئینِ عشق معوہ مد کردہ شاہینِ عشق !

گفت با ماں حکیمِ نکتہ داں "نہیت ایں دو شیزہ از مرغیاں

ساده و آزاده و بے ریو و رنگ فرزند زاورا بدیدید از فرنگ
 پخته در کار نبوت ساختش اندرین عالم فرو انداختش !
 گفت نازل گشته ام از آسمان دعوت من دعوت آخر زمان !
 از مقام مرد و زن دارد سخن فاش ترمی گوید اسرار بدن !

نزد این آخر زمان تقدیر زیست

در زبان ارضیاں گویم که چیست

تذکیر بنیہ مرخ

لے زماناں لے ماوراں لے خواہاں ! زیستن تا کہ منشاں دلبراں ؟
 دلبری اندر جہاں مظلومی است دلبری محکومی و محرومی است !
 درد و گیسوستانہ گردانیم ما مرد را بنچیر خود دانیم ما
 مرد عیادی بہ بنچیری کند گرد تو گرد که ز بنچیری کند !

خود گداز یہاں سے اوکر دفریب درد و دلغ و آرزو کو فریب !
 گرچہ آں کا منہ حرم سازد ترا مبتلائے درد و غم سازد ترا
 ہمراہ او بودن آزار حیات وصل او نہر و منہ سراق او نہا
 ماریچیاں ! از خم و چپش گریز نہر ہالیش را سخن خود مریز !
 از اموست زرد روئے مادران !

اے خنک آزادی بے شوہراں !

وحی یزداں پے بہ پے آید مرا لذت ایماں معین نہاید مرا
 آمد آں وقفے کہ از اعجاز فن می توان دیدن جنسین اندر بدلا
 حاصلے برداری از کشت حیات ہر چہ خواہی از بنین و از بنتا
 گر نہ باشد بر مراد ما جنسین بے محابا کشتن او عین دیں !
 در پس این عصر اعصاب دگر آشکارا گردد اسرار دگر
 پرورش گیرد جنسین نوع دگر بے شب ارحام دریا بد سحر !

تا بمیرد آں سراپا اہرمن	ہمچو حیوان است ایام کمن!
لالہ با بے داغ و با دامن پاک	بے نیاز از شبنم خیزد خاک!
خود بخود بیرون قدم از رزیت	نغمہ بے مضرب بخشد تار ز ریت!
آنچہ از نیساں سرور یزد مگیر	اے صدف در زیر دریات شہیر
غیر و با فطرت بیا اندر ستیز	تاز پیکار تو خرگرد کنیز!

رستن از ربط دوقن تو حمید زن

حافظ خود باش و بر مرداں متن!

رُومی

مذہبِ عصمر نو آئینہ نگر	حاصلِ تہذیبِ لاوینہ نگر!
زندگی را شرع و آئین است عشق	اصلِ تہذیبِ ستیڈین است عشق!
ظاہرِ او سوزناک و آتشیں	باطنِ او نور ربِّ العالمیں!

از تب تابِ روش علم و فن از جنونِ ذوق و فنونش علم و فن!

دیں نگر دوپختہ بے آدابِ عشق

دیں بگیر از صحبتِ اربابِ عشق!

فلك مشرقی

ارواحِ جلیلہ حلاج و غالب
 قرۃ العین طاہرہ کہ نشمین ہستی
 نگر ویند و بگردش جاوداں گم آیند

من فدای این دل دیوانہ	ہر زمان بخشد دگر ویرانہ
چوں بگیم منز لے گوید کہ خیزا	مرد خود رس کج سر را داند قفیز
زانکہ آیاتِ خدا انتہاست	لے مسافر جاہ را پایاں کجاست
کارِ حکمت دیدن و فرمودن است	کارِ عرفاں دیدن و افزودن است
آں لبخند در تر ازوئے ہنر	ایں لبخند در تر ازوئے نظر
آں بدست آورد آبِ خاک	ایں بدست آورد جانِ پاک را

آں نگہ را بر تجسلی می زند

این تجسلی را بخود گم می کند

دزد تلاش جلوه هائے پئے پئے
کے کتم افلاک و می نالم چوئے!

ابن ہمہ از فیض مردے پاک نہ او
آنکہ سوز او بجان من فتاد

کاروان این دو بیناے وجود
بر کنار شتری آمد فرود

آں جہاں آں خاک دلنے نام
در طواف او قمر ہا تیز گام

خالی از می شیشہ تا کش منور
آرزو نارستہ از خاکش ہنور

نیم شب! از تاب ماہاں نیم روز
نے برووت در ہولے او نہ سوز

من چو سوئے آسمان کرد نظر
کو کش دیدم بخود نزدیک تر

ہیبت نظارہ از ہوشم ربود
شد دگر گوں نزد دور و دیروز و دا

پیش خود دیدم سہ روح پاکب نہ
آتش اندر سینہ شاں گیتی گداز

درب بر شاں حلہ ہائے لالہ گوں
چہرہ ہا رخشنده از سوز دروں!

در تب و تابِ زمینِ گامِ است از شرابِ نغمہ ہائے خویش مست
گفت رومیؒ "این قدر از خود مرو از دمِ آتشِ نوایاں زندہ شو
شوقِ بے پروا ندیدستی نگرا زورِ این صہبِ اندیدستی نگرا
غالب و حلاج و خاتونِ عجم شورِ باغِ فگندہ در جانِ حرم

ابنِ نوہا روحِ رانجش و نبات
گر می آوازِ درونِ کائنات

نوائے حلاج

ز خاکِ خیشِ طلبِ آتشِ کہ نیست تجلیِ دگرے در خورِ تقاضا نیست
نظرِ خویشِ چنانِ بستہ ام کہ جلوہٗ دو جہاں گرفت و مرا فرصتِ تماشا نیست
بملکِ جم نہ ہم مصرعِ نظیری را کہ کشتہ نشد از قبیلہٗ نیست
اگر عقلِ منوں پیشہ لشکرے انجیت تو دل گرفتہ نباشی کہ عشقِ تنہا نیست

تورہ شناس نہ وز مقام بے خبری چہ نغمہ الیت کہ در بر بطریق نیست
 ز قید و صید نہ سنگاں حکایت آور گو کہ ز ورق مار و شناس دریا نیست
 مریدِ مہرست آں برہم کہ پاکداشت بہ جادۂ کہ درو کوہ و دشت دریا نیست

شریکِ حلقہٴ زندانِ بادہ پیماباش
 حذر ز رعیتِ پیرے کہ مروغ و غایت

نوائے غالب

بہیا کہ قاعدۂ آسمان بگردانیم قضا بگردشِ رطلِ گراں بگردانیم
 اگر ز شغفہ بود گیر و دار زندیشم و گر ز شاہِ رسد از مغال بگردانیم
 اگر کلیم شود مہزبانِ سخنِ بچنیم و گر خلیل شود مہرِ سال بگردانیم
 بجنگِ باجِ ستانانِ شاخساریا تہی سبہ ز درِ گلستان بگردانیم
 بصلحِ بالِ فشانانِ صبحِ گاہی را ز شاخسارِ سوئے آفتاب بگردانیم

زجید یریم من و تو زما عجب نبود
گر آفتاب سُوئے خاوراں بگردانیم

نوائے طاہرہ

اگر بتو افتدم نظر چہرہ بہ چہرہ رُو برو
شرح دہم غم ترا نکتہ بکتہ موبہو!
از پئے دیدن رخت ہچو صبافقادیہ ام
خانہ سنجانہ در بدر کوچہ بکوچہ کو بکو!
می رود از فراق تو خون دل از دو دیدہ ام
وجہ بدجلہ یم بہ یم چشمہ بہ چشمہ جو سچو!
نہر ترا دل حزین بافتہ بر متاش جاں
رشتہ برشتہ سنج بہ سنج تار بہ تار پو بہ پو!

درد دل خویش طاهر گشت و ندید جز ترا

صفحه به صفحه لایه لا پرده به پرده تو به تو

سوز و ساز عاشقان در دمنده شورهای تازه در جانم فگند

مشکلات کهنه سر بیرون زدند باز بر اندیشه ام شخول زدند!

قلزم فکرم سراپا اضطراب ساعش از نور طوفان خراب!

گفت رومی وقت از کف ده اے که می خواهی کشود هر گره!

چند در افکار خود باشی اسیر

این قیامت ابرو ریز از ضمیر!

زنده و مشکلات خود را پیش روح بزرگ میکوی

از مقام مومنال دوری چرا؟

یعنی از فردوس مبعوری چرا؟

حلاج

مرد آزادے کہ داند خوب نشت	می نگنجد روح او اندر بہشت!
جنتِ نلّامی و حور و غلام	جنتِ آزادگان سیر و وام!
جنتِ ملاخور و خواب و سرود	جنتِ عاشق تماشاے وجود!
حشرِ ملا شقِ قبر و بانگِ صور	عشق شور انگیز خود صبح نشور!
علم بر بیم و رجا دارد اسس	عاشقان را نے امید نے ہر س!
علم ترساں از جلالِ کائنات	عشق غرق اندر جمالِ کائنات
علم را بر رفتہ و حاضر نظر	عشق گوید آ پنچہ می آید نگر!
علم پمیاں بستہ با آئینِ جبر	چارہ او چیت غیسر از جبر صبر
عشق آزاد و غیور و ماصبور	در تماشاے وجود آمد جسور!
عشق ما از شکوہ با بیگانہ است	گرچہ او را گریہ ستانہ است

ایں دل مجبور و مجبور نیست نادک ما از بگاہ حور نیست !
 آتش ما را بچینند اید فراق جان ما را سازگار آید فراق !
 بے خلشها زلیتن نازلیتن باید آتش در تیر پا زلیتن !
 زلیتن ایں گونه تقدیر خودی است از همین تقدیر تمییز خودی است !
 ذرہ از شوق بے حد رشک نہ گنج اندر سینہ او نہ سپهر !

شوق چوں بر عالمے شبحوں زند
 آنیاں را جاودانی می کند !

زنده رود

گردش تقدیر مرگ و زندگی است
 کس نداند گردش تقدیر چیست !

حلاج

ہر کہ از تفتد یرداد ساز و برگ لرزد از نیرے او ابلیس و مرگ !
 جبر دین مرد صاحب ہمت است جبر مردان از کمال قوت است !
 پختہ مردے پختہ تر کہ دوز جبر جبر مرد خام را آغوشش قبر !
 جبر خالد عالے بر ہم زند جبر مانج و بن ما بر کند !
 کار مردان است تسلیم و رضا بر ضعیفان راست ناید این قبا !
 تو کہ دانی از ممتام پیر روم می ندانی از کلام پیر روم !

”بود گبرے در زمان بایزید“

گفت اور ایک مسلمان سمیع

غوشتر آں باشد کہ ایماں آوری

تا بدست آید نجات و سروری

گفت این ایماں اگر هست اے مرید

آہنکہ دارد شیخ عالم با بیزید

(روی)

من ندارم طاقت آن تابیر آں

کاں فزوں آمد ز کوششہائے جاں

کار ما غیر از امید بیم نیست ہر کسے را بہت تسلیم نیست

اے کہ گوئی بودنی این بودا شد کار با پابند آئیں بودا شد

معنی تقدیر کم فہمیدہ نے خودی را نے خدا را دیدہ

مرد مومن با خدا دارد نیاز ہا تو ما سازیم تو با ما ساز

عزم او خلاق تقدیر حق است

روز و ہجرتیر او تیر حق است

زندہ رود

کم نگاہاں فتنہ ہا نگھختند بندہ حق را بدار آوختند

آشکارا بر تو پنهان وجود بازگو آخر گناه تو چه بود

حلج

بود اندر سینه من بانگ صور	تنت دیدم که دارد قصه گورا
مومنال باخوے و بویے کافراں	لااله گو بیان د از خود سنکراں
در حق گفتند نقش باطل است	زانکه او وابسته آب گل است
من بخود افروختم نار حیات	مردہ را گفتم ز اسرار حیات
از خودی طرح جهانے ریختند	دلبری باقا هری آمیختند
هر کجا پید او نا پیدا خودی	بر نمی تابد بنگاه ما خودی
نار با پوشیده اندر نور اوست	جلوه های کائنات از طور اوست
هر زمان هر دل دریں دیر کمن	از خودی در پرده می گوید سخن
هر که از ناکش نصیب خود نبرد	در جهان از خویشتن بیگانه مرد

ہندو ہم اِراں ز فروشِ محرم است آنکہ نارسش ہم شناسد آں کم است!
 من ز نور و نار او داوِ ختم بسر بندہ محرم آگاہ من بگر!
 آنچه من کردم تو ہم کردی بترس!
 محشرے بر مرده آوردی بترس!

طاہرہ

از گناہ بندہ صاحبِ جنوں کائناتِ تازہ آید بروں!
 شوقِ بے حد پردہ ہار ابرورد کنگی را از متاشامی برد!
 آخر از دار و رسن گیرد نصیب بزخمِ درد زندہ از کوئے حبیب!
 جلوہ او بنگراند ز شہر و دشت تانہ پنداری کہ از عالم گذشت!
 در ضمیرِ عصرِ خود پوشیدہ است
 اندرین خلوت چہاں گنجیدہ است؟

زنده رود

اے ترا وادند درِ جستجوے معنی یک شعر خود با من بگوے

”قمری کفِ خاکسترو بلبلِ نفسِ رنگ

اے نالہ نشانِ جگرِ سوخته چسیت؟“

غالب

نالہ کو خیند از سوزِ جگر ہر کجا تاثیر او دیدم دگر !

قمری از تاثیر او سوخته بلبل از دے رنگہا انداختہ !

اندرو مرگے باغوشِ حیات یک نفس اینجا حیاتِ آنجا مات !

آچنناں گئے کہ از رنگی از دست آچنناں گئے کہ بیزنگی از دست

تو ندانی این مقامِ رنگ و بوست قسمتِ ہر دل بقدرِ تے و ہوست !

یا بنگ آ یا به بیرنگی گذر
تا نشانه گیری از سوز جگر

زنده رود

صد جهان پیدادین نیلی فضا
هر جهان را اولیا و انبیا است؛

غالب

نیک بنگر اندرین بود و نبود پے پے آید جهانها در وجود
بهر کجا بهنگامه عالم بود رحمة للعالمین هم بود؛

زنده رود

فاش ترگو زانکه فہم نارسا است

غالب

ایں سخن را فاش تر گفتن خطاست!

زنده رود

گفتگوئے اہل دل بے حاصل است؟

غالب

نکتہ را بر لب رسیدن مشکل است!

زنده رود

تو مرا پا آتش از سوز طلب!

بر سخن غالب نیائی اے عجب!

غالب

خلق و تقدیر و ہدایت ابتداست

رحمتہ للعالمین انتہاست!

زندہ رود

من ندیدم چہرہ معنی بہنوز

آتش داری اگر ما را بسوزا

غالب

اے چو من بیستندہ اسرارِ شعر این سخن افزوں تراست از تارِ شعر

شاعران بزمِ سخن آراستند این کلیماں بے پیرِ ضیاستند

خلق و تقدیر و ہدایت ابتداست۔ تبلیغِ بایہ شریفہ خلق فقد رخصدی

آنچه تو از من بخواهی کافری است کافری کو ماورای شاعری است!

حلاج

هر کجا بینی جهان رنگ و بو آنکه از خاکش برید آرزو
یا ز نور مصطفیٰ اورا بهاست یا هنوز اندر تلاش مصطفیٰ است

زنده رود

از تو پرسم گر چه پریدن خطاست ستر آن جوهر که ناش مصطفیٰ است!
آدمی یا جوهری اندر وجود آنکه آید گاهی گاهی در وجود؟

حلاج

پیش او گیتی جبین فرسوده است خویش را خود عبده فرموده است!
عبده از فهم تو بالاتر است ز آنکه او هم آدم و هم جوهر است

جوہر او نے عرب نے اعجم است
 آدم است و ہم ز آدم افتد است
 عیدہ صورت گرفتدیرا
 اندر ویرانہ تعمیر ہا
 عیدہ ہم جانفشنا ہم جانتاں
 ہم شیشہ ہم سنگ گہاں
 عیدہ گجر عیدہ چیزے دگر
 ما سراپا انتظارا و منتظر
 عیدہ دہراست و دہرا عیدہ است
 ماہر رنگیم او بے رنگ و بوست
 عیدہ با ابتدا بے انتہاست
 عیدہ راصبح و شام ہا کجاست
 کس ز سر عیدہ آگاہ نیست
 عیدہ جز سرِ اللہ نیست
 لا الہ تیغ و دم او عیدہ
 فاش تر خواہی بگوئو عیدہ
 عیدہ چند و چگون کائنات
 عیدہ رانہ درون کائنات
 مدعا پیدا نگردد زین دوست
 تانہ بیستی از مقام ما نیست

بگزارا ز گفت و شنود اے زندہ رو

غرق شواند رو وجود اے زندہ رودا

زندہ رود

کم شناسم عشق را این کار چیست؟
ذوق دیدار است؟ پس دیدار چیست؟

حلاج

معنی دیدار آن آخر زمان
در جہاں نمی چوں رسول انس و جان
حکم او بر خویش تن کردن رواں
تا چو او باشی قبول انس و جان
باز خود را بین دیدار اوست
سنت او سرے از اسرار اوست

زندہ رود

چیت دیدار خدائے نہ سپر
آسمکے بے حکمش نہ گرد و ماہ و مہر؟

حلج

نقشِ حقِ اولِ سجاں انداختن	باز اورادِ جہاں انداختن!
نقشِ جانِ درجہاں گردِ تمام	می شود دیدارِ حق دیدارِ عام!
اے خنکِ مروے کہ از یک ہوے او	نُفکِ اردِ طوافِ کوے او!
وای درویشِ کہ ہوے آفتِ پید	باز لبِ بر بستِ دم و رخ و کشید
حکیمِ حقِ را در جہاں جاری نکرد	نامے از جو خورد و کڑاری نکرد
خالقِ ہے جہت و از خیرِ میرید	راہی و رزید و سلطانی ندید!
نقشِ حقِ داری؟ جہاںِ نخبِ پیرت	ہم عنانِ تقدیرِ بابتِ پیرت

عصرِ حاضرِ با تو می جوید ستیز

نقشِ حقِ بر لوحِ این کافرِ ریز!

زندہ رود

نقش حق را در جہاں انداختند
من نمی دانم چہاں انداختند؟

حلج

یا بزورِ دلبری انداختند یا بزورِ قاہری انداختند
ز آنکہ حق در دلبری پیدا تر است دلبری از قاہری اولیٰ تر است!

زندہ رود

باز گوای صاحبِ اسرارِ شرق
در میانِ زائد و عاشقِ چہِ شرق؟

حلاج

زاهد اندر عالم دنیا غریب
عاشق اندر عالم عقبه غریب!

تازه رود

معرفت را انتها نابدون است زندگی اندر فنا آسودن است؟

حلاج

شکر یاران از تهی پیمانی است نیستی از معرفت بیگانگی است
اے که جوئی در فنا مقصود را در نمی یابد عدم موجود را!

زنده رود

آنکه خود را بہت سزا آدم شمرد در خم و جاش نمی باقی نہ دُرد
مشتِ خاکِ ماجمردوں آشتا! آتشِ آں بے سرو سامان کجاست؟

حلاج

کم بگو زان خواجہ اہل سراق تشنہ کام و از ازل خویش ایاق!
ماہول او عارف بود و نبود کفر او این راز را بر ما کشود!
از فتادن لذتِ بر خاستن عیشِ افسردنِ دردِ کاستن!
عاشقی در نایب او و اسوختن سوختن بے نار او تا سوختن!
زانکہ او در عشق و خدمتِ اقدم است آدم از اسرار او نا محرم است!

چاک کن پیرا ہنِ قلبِ درا

تا بیاموزی ازو توحید را

زنده رود

اے ترا تسلیم جاں زیرِ گنجیں
یک نفس با ما در صحبت گزین

حلاج

با مقامے در تنی سائیم و بس ما سرا پا ذوق پر و انیم و بس
ہر زماں دیدن تن پیدن کارِ ہست بے پروا بے پردن کارِ ہست

نمودار شدن خواجہ اہل فراق ابلیس

صحبت و شندلاں یک دم دوم آں دو دم سراپا یہ بود و عدم
عشق را شوریدہ تر کرد و گذشت عقل را صاحب نظر کرد و گذشت
چشم پر بستم کہ با خود دارش از مفتاح دیدہ در دل آرمش

تا گماں دیدم جہاں تار یک شد از مگماں تا لامرگماں تار یک شد
 اندراں شب شد آمد پدید از درونش پیر مرے بر جمید
 یک قباے سرمئی اندر برش غرق اندر دو و پچپاں پیکرش

گفت رومی خواجہ اہل فراق!

آں سہا سوز و آں خونیں ایاق!

کہنہ کم خندہ اندک سخن چشم او بینندہ جاں در بدن!
 رند و ملا و حکیم و خرقة پوش در غل چوں ز ابدانِ سخت کوش
 فطرتش بیگانہ ذوق وصال زہد او ترکِ جمالِ لایزال!
 یگستن از جمالِ آساں نبود کار پیش افگند از ترکِ سجود
 اندکے در و ارادت او بگر مشکلات او شبابت او بگر

غرق اندر رزمِ خیر و شر منور

صد سہ پیسہ دیدہ و کانہ منور!

جانم اندر تن ز سوزِ او پدید
 بر لبش آہ غم آلودے رسید
 گفت و چشمِ نیمِ وا بر من کشود
 ”وہ عملِ حسرتِ ماکہ بخور و ابرو دے“
 آنچنان بر کارِ با پچیدہ ام
 فرصتِ آدینہ را کم دیدہ ام
 نے مرا فرشتہ نے چاکرے
 وحیِ من بے منتِ پیچیدہ ام
 نے حدیثِ وئے کتاب آورده ام
 جانِ شیریں از فقیہاں بردہ ام
 رشتہ دیں چوں فقیہاں کس نہشت
 کیشِ ما را این چنین تا بدین نیست
 درگذشتم از سجودِ بے خبر
 از وجودِ حق مرا منکر میگیر
 گر بگویم نیست، این از ابلہی است
 من بے در پردہ لا، گفتہ ام
 تا نصیب از دردِ آدم داشتم
 قہر یار از بہر او نگذاشتم
 کہہ را کردند آخر خشت خشت!
 فرقہ اندر مذہبِ اہلبیت نیست!
 ساز کردم از غنوں خیر و شر
 دیدہ بر باطن کشا ظاہر میگیر
 نہ آنکہ بعد از دیدن تو ال گفتہ ام
 گفتہ من خوشتر از ناگفتہ ام
 قہر یار از بہر او نگذاشتم
 کہہ را کردند آخر خشت خشت!
 فرقہ اندر مذہبِ اہلبیت نیست!
 ساز کردم از غنوں خیر و شر
 دیدہ بر باطن کشا ظاہر میگیر
 نہ آنکہ بعد از دیدن تو ال گفتہ ام
 گفتہ من خوشتر از ناگفتہ ام
 قہر یار از بہر او نگذاشتم

شعله از کشت زارِ من دمید اوز محبوبی به محنتی رسید
 زشتی خود را نمودم آشکار با تو دادم ذوق ترک و اختیار
 تو نجاتی ده مرا از نارِ من واکن لے آدم گره از کارِ من!
 لے کہ اندر بندِ من افتاده رخصتِ عصیاں بشیطالِ داده
 درجہاں باہمت مروانہ زی غم گسارِ من! ز من بیگانہ زی!
 بے نیاز از نیش و نوشِ من گد تا نہ کرد نامہ ام تاریک ترا
 درجہاں صیاد با نخچیرِ دست تا تو نخچیری یکدشتم تیرِ ہست!

صاحب پر وازرا افتاد نیست

صید اگر زیرک شود صیاد نیست!

گفتش "بگذر آئینِ فراق" ابغض الاشیاء عندی الطلاق
 گفت "ساز زندگی سوزِ فراق" لے خوشا سرستی روزِ فراق!
 بر لبم از وصل می ناید سخن وصل اگر خواہم نہ او ماند نہ من!

حرف وصل اور از خود بیگانہ کرد تازہ شد اندر دل او سوز و درد
 اند کے غلطید اندر دود و خویش باز گم گردید اندر دود و خویش
 نالہ ز ال دو و چپاں شد بلند
 اے خنک جانے کہ گرد و در دہند

نالہ ایلمس

اے خداوندِ صواب و ناصواب من شدم از صحبت آدم خراب
 بیچ کہ از حکم من سر بر تافت چشم از خود بست خود را در نیافت
 خاکش از ذوقِ آبا، بیگانہ از شرارِ کبریا، بیگانہ !
 صید خود صیاد را گوید بگیر الاماں از بندہ فرماں پذیر !
 از چنیں صید سے مرا آند اکن طاعتِ دیروزہ من یاد کن
 پست از و آں بہت والا سے من وائے من اے وائے من اے وائے من !

فطرت او خام و عزم او ضعیف	تاب یک ضربم نیا دایں حریف
بنده صاحب نظر باید مرا	یک حریف سخت تر باید مرا!
لبست آب و گل از من باز گیر	می نیاید کودکی از مرد پیر!
ابن آدم چیست؟ یک مشت خست	مشت خست یک شرار از من نیست!
اندین عالم اگر جز خس نبود	این قدر آتش مراد اذن چه سود!
شیشه را بگداختن عارے بود	سنگ را بگداختن کارے بود!
آسپناں تنگ از فتوحات آدم	پیشش تو بر مکافات آدم
منکر خود از تو می خواهم، بده	سوے آن مرد خدا را هم بده
بنده باید که پیچد گردنم	لرزه اندازد و گاهش در تنم
آں که گوید از حضور من برو	آں که پیش او نیزم باد و جو

ای خدا یک زنده مرد حق پرست

لذتے شاید کہ یام در شکست!

فلاکِ زحل

ارواحِ رفیقه کہ باملک و ملت غلامی کرده دفرخ ایشان قبول نکرده

پیرِ رومی آلِ امامِ راستان	آشنای ہر مقامِ راستان!
گفت اے گردوں نورِ بختِ کوش	دیدہ آلِ عالمِ زتارِ پوش؟
آنچه برگرد و کمرِ چپیدہ است	از دُمِ ستارۂ دزیدہ است!
از گراں سیری خرامِ اوسکوں	ہزنکو از حکمِ اوزشت و زبوں!
پیکرِ او گرچہ از آبِ گل است	برزینش پانہادنِ مشکل است
صد ہزارہِ افرشتہ تندِ بدست	قہرِ حق را قاسمِ از نورِ الست!
دُردِ پیہم می زند سیارہ را	از مدارش بر کند سیارہ را

عالمے مطرود و مردود پسر	صبح او مانند شام از بخل مہر!
منزل ارواح بے یوم النشور	دوزخ از آسراقِ نشان آمد نفور
اندرون او دو طاغوت کهن	روح تو مے کشته از بہر دوتن!
جعفر از بنگال و صادق از دکن	نگہ آدم نگہ دین نگہ وطن!
ناقبول و نا امید و نامراد	ملتے از کارِ شان اندر فساد!
ملتے کو بند بہر ملت کشاد	ملک و دینش از مفت ہم خود قتا!
می ندانی خطہ ہندوستان	آں عزیزِ خاطرِ صاحب دلاں
خطہ ہر بلوہ اش گیتی فروز	در میان خاک و خون غلط بہروز
در گلش تخم غلامی را کہ کشت؟	این ہمہ کردارِ آں ارواح زشت!

در فضائے نیلگوں یک دم بایست
تا مکافاتِ عمل بینی کہ چسیت!

قلزمِ خویش

آنچه دیدم غمی نگینِ دریاں
 تن بهمش بے خبر گرد و زجاں
 سن چه دیدم؟ قلزمِ زخوٰں
 قلزمِ طُوفانِ بروں طُوفانِ دروٰں
 در هوا ماراں چو درتِ لزمِ ننگ
 کفِ شبِ گوں بالِ پرِ سیاهِ ننگ
 موجِ درنده مانندِ بلنگ
 از نیشِ مرده بر ساحلِ ننگ
 بحرِ ساحلِ را اماں یکدم نداد
 ہر زماں کہ پارۂ درخونِ قتاد
 موجِ خونِ با موجِ خونِ اندرستیز
 در میانِش زورقِ درافت و خیزا

اندرال زورقِ دومردِ زرد روے

زرد رو، عریاں بدن، آشفته موے

آشکارا می شود روح هندوستان

آسمان شوق گشت و خوی پاك نـاد پرده را از چپـره خود بر كشاد
 در جبینش نار و نور لایزال درد و چشم او سرور لایزال
 حله در بر بسک تر از سحاب تار و پودش از رگ برگ گلاب
 با چنین خوبی نصیبش طوق بند بر لب و ناله های دردمند!

گفت دومی "روح هند است این گم"

از فغانش سوزها اندر جگر!

روح هندوستان ناله و ناله می کند

شمع جان افسرد در قافوس هند هندیان بیگانه از ناموس هند
 مردک نامحرم از اسرار خویش زخمه خود کم زند بر تار خویش!

بر زمان رفتہ می بند نظر از تش افسردہ می سوزد جگر
 بند ہا بردست و پائے من ازوت نالہ ہائے نار سائے من ازوت
 خویشتن را از خودی پردختہ از رسوم کمنہ زنداں ساختہ
 آویخت از وجودش در دمنہ

عصر تو از پاک و ناپاکش نرشد

بگذر از فقرے کہ عریانی دہد اے خنک فقرے کہ سلطانی دہدا
 الحذر از جبر و ہم از خوئے صبر جابر و مجبور را زہراست جبرا
 ایں چسبر سپہی خوگر شود آں چسبر سپہی خوگر شود

ہر دورا ذوق ستم گردد فزوں

و در من یا لیت قومی یعلمون

سے شب ہندوستان آید بروزا مژ و جعفر زندہ روح او ہنوزا
 تاز قید یک بدن وامی رہد آشیان اندر تن دیگر نہ رہا

گاہ او را با کلیسا ساز باز	گاہ پیش دیریاں اندر نیاز
دین او آئین او سوداگری است	عنتری اندر لباس حیدری است
تا جہان رنگ و بو گردد و گر	رسم او آئین او گردد و گر
پیش ازین چیزے دگر مسجودا	در زمان ما وطن معبودا
ظاہر او از غم دین درو مند	باطنش چوں دیریاں ز نار بند
جعفر اندر ہر بدن ملت کش است	این مسلمانے کس ملت کش است
خند خندان است با کس یار نیست	مار اگر خندان شود جز مار نیست
از نفاقش و حدت قوسے دو نیم	ملت او از وجود او للیم
ملتے را ہر کجا غارت گئے است	اصل او از صادقے یا جعفرے است

الاماں از روح جعفر الاماں

الاماں از جعفران این زمان

فریادِ یکے از زورق نشینانِ قلزمِ خوین

دئے عدم مارا پزیر دئے وجود لے از بے مہرئی بود و نہ بود!

تا گزشتیم از جہانِ شرق و غرب بردرد و نوح شدیم از درد و کرب!

یک شر بر صادق و جعفر نزد بر سر ماشت خاک تر نزد

گفت دوزخ را خس و خاشاک بہ

شعلہ من زیر دو کا فر پاک بہ!

آنسوئے مئے آسمانِ فرسیم ما پیشِ مرگ ناگمانِ فرسیم ما

گفت جاں سرے اسرارِ مین است حفظِ جان و ہدمِ تن کارِ مین است

جان ز رشتے گر چہ نرزد با دو جو اے کہ از من ہدمِ جان خواہی برو!

این چنین کا رے نمی آید ز مرگ

جانِ عذارے نیا ساید ز مرگ!

اے ہوائے تند اے دریائے خوں! اے زمیں! اے آسمان نیلگوں!
 اے نجوم! اے ماہ تاب! اے آفتاب! اے قلم! اے لوح محفوظ! اے کتاب!
 اے بتان! ایض! اے گردانِ غرب! اے جہانے در بعل بے حرب و ضرب!

ایں جہاں بے ابتدا بے انتہاست!

بندۂ غدار ر امولا کجاست؟

ناگماں آمد صد اے ہولناک سینۂ صحرا و دریا چاک چاک!
 ربطِ تسلیم بدن از ہم گنجیت دمدم کہ پارہ برکہ پارہ ریخت
 کوہ ہامشلِ سحاب اندر مروہ اتہامِ عالے بے ہانگِ صورا
 برق و تندر از تب تابِ روں آشیائِ جستند اندر سحرِ خوں!
 موجہا پر شور و از خود رفته ترا غرقِ خوں گردید آں کوہ و کرا

آنچہ برپیدا و ناپید رگدشت

خیلِ انجم دید و بے پروا گدشت!

آن سوئے افلاک

مقام حکیم المانوی نطشہ

ہر کجا استیزہ بود و نبود کس نہ اند سسراں چرخ کبود
 ہر کجا برگ آورد پیغام زلیت اے خوش آن مردے کہ داند گرفتِ ہیبت
 ہر کجا مانند باد از زان چیت بے ثبات و با تمنائے شب
 چشم من جد عالم شش روزہ دید تا حد این کائنات آمد پدید
 ہر جہاں را ماہ و پروینے دگر زندگی را رسم و آئینے دگر
 وقت ہر عالم رواں مانند زو دیر یا زین جاو آں جانتند روا
 سال ماں جا منے آنجا دے! بیش این عالم باں عالم کمے!

عقل ما اندر جہانے ذوفنون

در جہانے دیگرے خوار و زبوں!

برغورِ ایں جہانِ چون وچند بود مرے با صدائے دروند
دیدۂ او از عقاباں تیز تر طلعتِ او شاہدِ سوزِ جگر!
دبدم سوزِ درونِ او فرو بر لبش بیتے کہ صد بارش سر دُ

”نہ جبریلے نہ فردوسے نہ عورے نے خداوند

کفرِ خاک کے کہ می سوزد ز جانِ آرزو مست“

من برو می گفتم ایں دیوانہ کیت؟ گفت ”ایں فرزانہ المانوی است
در میانِ ایں دو عالم جائے اوست نعمتِ دیرینہ اندر نامے اوست
باز ایں حلاج بے دار و رسن نوعِ دیگر گفتہ آں حرفِ کین
حرفِ او بے باکے افکارش عظیم غریباں از تیغِ گفتارش دُنیم
ہم نشیں بر جذبہٗ او پے نبرد بندۂ مجذوب! امجنونِ شمر دُ
عاقلاں از عشقِ مستی بے نصیب! نبضِ او دادند دردِ دستِ طبیب!
با پرِ شکالِ حسیّتِ غیر از ریو زنگ ولے مجذوبے کہ ز اواندِ فرنگ!

ابن سینا بر بیا مننه دل نهد رگ زندیا حبیب خواب آورد بد

بود حلاجی بشهر خود غریب

جاں ز ملایر دو کشت اورا طیب

مروړه دانے نبود اندر فرنگ پس فزول شد نغمه اش از تار چنگ

راه رو را کس نشان از ره نداد صد خلل در واردات او فتاد

نقد بود و کس عیب را اورا نکرد کار دلانے مرد کار اورا نکرد

عاشقے در آه خود گم گشته ساکنے در راه خود گم گشته

مستی او هر ز جابجی را شکست از خدا ببرد و هم از خود گست

خواست تا بسیند چشم ظاهری اختلاط قاهری با دلبری

خواست تا از آب و گل آید برون خوشه کز کشت دل آید برون

آنچه او جوید مقام کبریاست این مقام از عقل و حکمت ماوراست

زندگی شرح اشارات خودی است لا و آلا از مقامات خودی است

او بہ لآ در ماند و تا آلا ز رفت از مقام عہدہ، بیگانہ رفت !
 با تجلی ہمکنار و بے خبر دور تر چوں میوہ از بیخ شجر
 چشم او جز رویت آدم سخوات لغو بے باکانہ نزد آدم کجاست !
 ورنہ او از خاکیاں بیزار بود ق مثل موئے طالب دیدار بود !
 کاش بودے در زمان احمدے تا رسیدے بر سر در سرے
 عقل او با خویش تن و گفتگوست تورہ خود رو کہ راہ خود کوست !

پیش نہ گامے کہ آمد آں مقام
 کا نذر و بے حرف می روید کلام !

حرکت بحبت الفردوس

درگذشتہم از حد این کائنات پانہ آدم در جہان بے جہات !

احمدے - حضرت شیخ احمد سرہندی

بے یمن و بے یسار است این جہاں فارغ از لیل و نہار است این جہاں
 پیشِ اوقتِ دِلِ اور اکم فسر و حرفِ من از ہمیتِ معنی بہرہ
 بازبانِ آب و گل گفتارِ جاں!
 در قفسِ پرواز می آید گراں!

اندکے اندر جہانِ دل نگر تا ز نورِ خود شوی روشن بہر
 چیست دل؟ یک عالم بے رنگ تو عالم بے رنگ بے چار سورت
 ساکن و ہر خطہ سیار است دل! عالمِ احوال و افکار است دل!
 از حقائق تا حقیق رفتہ عقل سیرِ او بے جاہ و رفتار و نقل!
 صد خیال و ہر یک از دیگر جد است این بگردوں آشنا آن نارسا است
 کس نگوید این کہ گردوں آشناست بر زمینِ آن خیالِ نارسا است!
 یا سرورے کا یاد از دیدارِ دوست نیم گامے از ہولے کوے دوست!
 چشمِ تو بیدار باشد یا خواب دل بہ بنید بے شعلِ آفتاب!

آں جہاں را بر جہان دل شناس

من چہ گویم ترا نچہ ناید در قیاس

اندر اں عالم جہانے دیگرے اہل اواز کن فکانے دیگرے!

لا زوال و ہر زماں نوع و گر ناید اندر وہم و آید در نظر!

ہر زماں اور اکمالے دیگرے ہر زماں اور اجمالے دیگرے!

روزگار شے نیاز از ماہ و ہر گنجہ اندر ساحت او نہ سپہر!

ہر چہ در غیب است آید رو بر پیش ازاں کز دل بروید آرزو!

در زبان خود چہاں گویم کہ چہیت ایں جہاں نور و حضور و زندگی است

لالہ با آسودہ در کسار ہا نہر ہا گر دندہ در گلزار ہا!

غنچہ ہاے سرخ و اسپید و کبود از دم قد و سیاں اور اکشود!

آب ہا سیمیں، ہوا ہا عنبریں قصر ہا باقیہ ہاے زمردیں!

خیمہ ہا با قوت گوں زرین طنس شاہاں با طلعت آئینہ تاب!

گفت رومی "اے گرفتار قیاس در گذر از اعتبار است حواس
از تجلی کار ہائے خوب و زشت می شود آس و فرخ این گرد و بہشت!
ایک کہ بینی قصر ہائے رنگ رنگ اصلش از اعمال و نئے از خشت و رنگ!
آپہ خوانی کوثر و غلمان و حوہ جلوہ این عالم جذب و سرور!

زندگی این جاز دیدار است و بس
ذوق دیدار است و گفتار است و بس!

قصہ شرف النساء

گفتم این کا شانہ از لعل ناب آنکہ می گیرد خراج از آفتاب
این مقام این منزل این کاخ بلند حوریاں بردگمش احرام بند!
اے تو دادی سالکان را جستجوے صاحب اکیمیت؟ ہاں بازگوے
گفت "این کا شانہ شرف النساء مرغ ہمش بالالک ہم نواست!

فلزم ما این چسپس گوهر نژاد	بیچ مادر این چسپس دختر نژاد
خاک لاهور از مزارش آسمان	کس نداند راز او را در جهان
آں سراپا ذوق و شوق و درد و داغ	حاکم پنجاب را چشم و چسپ داغ
آں فروغ دودۀ عبد الصمد	فقر او نقشے که ماند تا ابد!
تا ز قرآن پاک می سوزد وجود	از تلاوت یک نفس فاغ نبود
در کمر تیغ دو روفت آں بدت	تن بدن هوش و هواس اندست!
خلوت و شمشیر و تر آں و نما	اے خوش آں عمرے که رفت اندر نیا!
بر لب او چوں دم آخر رسید	سوے مادر دید و مشتاقانه دید!
گفت اگر از راز من ذاری خبر	سوے این شمشیر و این قرآن بگر
این دو قوت حافظ یک دیگر اند	کائنات زندگی را محور اند!
اندرین عالم که میسر و هر نفس	دخترت را این دو محرم بود و بس!
وقت رخصت با تو دارم این سخن	تیغ و تر آں را جدا از من مکن

دل ہاں حرفے کہ می گویم بنہ قبرین بے گنس بد قندیل بہ!

مومنال راتینق باقراں ہست

تربت مارا ہمیں ساماں ہست!

عمرادر زیر این زترین قباب بر مزارش بود شمشیر و کتاب

مرقدش اندر جهان بے ثبات اہل حق را داد پیغام حیات!

تا مسلماں کرد با خود آنچه کرد گردش دوراں باطش در نور

مرد حق از غیر حق اندیشہ کرد بشیر مولا رو بہی را پیشہ کرد!

از دلش تاب و تریب افت خود بدانی آنچه بر پنجاب افت!

خالصہ شمشیر و قرآن را بہر د

اندرال کشور مسلمانانی بہر د

زیارتِ امیر کبیر حضرت سید علی ہمدانی و ملاطِ اہر غنی کشمیری

حرفِ رومی در دلم سوزنے فکند آہِ پنجابِ آں زمینِ ارجمند!

از تپِ یارِ الٰہِ سپیدم در بہشت کمنہ غمہا را خریدم در بہشت!

تا در آلِ گلشن صدایِ درویش از کمنہِ حوضِ کوثر شد بلند!

”جمع کروم مشقتِ فاشا کے کہ سوزم خویش را
گل گماں دارو کہ بندم آشیاں در گلستا“
(غنی)

گفت رومی و آںچہ می آید نگر دل مدہ با آںچہ بگذشت اے پسر!

شاعرِ رنگیں نوا طہاہر غنی فقر او باطن غنی طہاہر غنی!

نغمہ می خواند آں مستِ مدام در حضورِ سیدِ والا مدام

بید السوات، سالار عجم	دست او بمهر تقدیر اُمم
تا غزالی درس اللہ ہو گرفت	ذکر و فکر از دودمان او گرفت
مرشد آل کشور مہینو طیر	میر و درویش و سلاطین و امیرا
خطہ را آل شاہ دریا آستین	داد علم و صنعت و تہذیب و دین
آفرید آل مرید ایران صغیر	با ہنر ہائے غریب و دلپذیر

یک نگاہ او کشاید صگرہ

خیز و تیرش را بدل رہے بدہ

در حضور شاہ ہمدان

زندانہ رود

از تو خواہم سربیز دواں را کلید	طاعت از باجست شیطان آفرید
زشت تا خوش را چنان آراستن	در عمل از مانکوی خواستن

از تو پرسم این فنون سازی که چیا با قمار بدشیش بازی که چه !
 مشت خاک و این سپهر گر گردد خود بگو می ز پیدش کاره که کرد ؟
 کار ما افکار ما آزار ما دست بادنداں گزیدن کار ما !

شاه جهان

بنده کز خویشتن دارد خبر آفریند منفعت را از ضرر !
 بزم بادلو است آدم را و بال رزم بادلو است آدم را جمال !
 غویش را بر اهرمن باید زدن تو همه تیغ آل همرنگ فن !
 نیز تر شو تافت در ضرب تو سخت ورنه باشی درد و گیتی تیره سخت !

زنده رود

زیر گردون آدم آدم را خورد ملت بر ملت دیگر چپرد !

جاں نہ اہل خطہ سوز چوں سپند
 خیز و از دل نالہ ہائے درمند
 زیرک و دراک و خوش گل مکتے است
 در جہاں تر دستی او آیتے است
 ساغر شغل غلظت اندر خون است
 در نئے من نالہ از مضمون است
 از خودی تاب بے نصیب افتادہ است
 در دیار خود غریب افتادہ است
 دست مزد و بدست دیگران
 ماہی رودش بہشت دیگران
 کار و انہا سوسے منزل گام
 کار او ناخوب بے اندام و خام
 از غلامی جذبہ ہائے او ببرد
 آتشے اندر رگ تاش فسد
 تا نہ پنداری کہ بود است این چنین
 جہہ را ہموارہ سود است این چنین

در زمانے نصف فکں ہم بودہ است

چیروہ جانباز و پردم بودہ است

کوہ ہائے خنک سار او نگر آتشیں دست چنار او نگر

خنک سار - سیفد سر

در بہار ال لعل می ریزد رنگ
 خیزد از خاکش یکے طوفان رنگ!
 لکے ہائے ابر در کوه و دمن
 پنبہ پڑاں از کسان پنبہ زن!
 کوه و دریا و غروب آفتاب
 من خدا را دیدم آنجا بے حجاب!
 بانیم آوارہ بودم در نشاط
 بشنوا ز نے می سودم در نشاط!
 مہلکے می گفت اندر شاخا
 باپشیزے می نیز دایں بہارا!
 لالہ رست فزگر شہلا دمید
 باد نوروزی گریبانش دریدا!
 عمر با بیلد ازین کوه و کمر
 فسترا ز نور مہر پاکیزہ ترا!

عمر ہاگل رخت بر بست و کشاد

خاک ما دیگر شہاب الدین نزاہ!

نالہ پر سوز آل مرغ سحر
 داد جانم براتب و تاب در گرا!

بشنوا ز نے تلخ بہ شعر حضرت رومی بشنوا ز نے چوں حکایت می کند،
 نشاط با رغ مشہور در کشمیر شہاب الدین یکے از سلاطین مشہور کشمیر

تا کیے دیوانہ دیم درخروش آنگہ برد از من مستع صبر و ہوش!

”بگذر ز ما و ناله مستانہ مجوسے

بگذر ز شاخ گل کہ طلسمے است رنگ و بوے

گفتی کہ شبنم از ورق لاله می چسکد

غافل دے است این کہ بگریکند رنجے!

این مشت پر کجا و سرود این چنیں کجا

روح غنی است تائی مرگ آرزوے!

با و صبا اگر بہ جنیوا گذر کنی

حرفے ز ما بہ مجلس اقوام باز گوے

دہقان و کشت و جوے و خیاباں فروختند

توے فروختند و چہ ارزاں فروختند!

شاه همدان

باتو گویم رمز بار یک لے پسر	تن همه خاک است و جان والا کمر
جسم را از بهر جان باید گذاخت	پاک را از خاک می باید شناخت
گر ببری پاره تن را ز تن	رفت از دست تو آن تخت بد
لیکن آن جانے که گرد جلوه هست	گر ز دست او راهی، آید بدست
جو هرش با هیچ شئی مانند نیست	هست اندر بند و اندر بند نیست
گر نگهداری بمیرد در بدن	و ربیشتانی من فروغ انجمن
چیت جان جلوه مست لے مرد در؟	چیت جان دادن دست لے مرد در؟
چیت جان دادن؟ بحق پر دختن	کوه را با سوز جان بگذاختن
جلوه هستی؟ خویش را در یافتن	در شال چوں کو کبیر یافتن
خویش را نایافتن نابودن است	یافتن، خود را بخود نبشودن است

هر که خود را دید و غمیز از خود نید
 رخت از زندان خود بیرون کشید
 جلوه بدست که بیند خویش را
 خوشتر از نوشینه داندیش را
 درنگش جان چو باد ارزا شود
 پیش او زندان او لرزا شود
 تیشه او خار را بر می درود
 تا نصیب خود ز گیتی می برد

تا ز جان بگذشت، جانش جانِ او
 ورنه جانش کی دم همان اوست

زنده رود

گفته از حکمت زشت نکو
 پیر دانا بکتب دیگر بگو
 مرشد معنی بنگاهان بود
 محرم اسرار شاهان بود
 مافقیو حکما را خواهد خراج
 چیست اصل اعتبار تخت و تاج

محرم اسرار شاهان الهی - تلخیص بکتاب لؤلؤ که از تصانیف حضرت شاه همدان است

شاه ہمدان

اصل شاہی حسیت اندر شرق و غرب	یا رضاے امتاں یا عرب و ضرب
فاش گویم با تو اسے والا مقام	باج را جز باد و کس دادن حرام
یا اولی الامرے کہ 'منکم شان است	آیہ حق حجت و برہان اوست
یا جواں مرے چو صرصر تن خیز	شہر گیر و خویش باز اندر ستیز
روز کیس کشور کشا از قاہری	روز صلح از شیوہ ہائے دلبری
می توان ایران و ہندستان خرید	پادشاہی را از کس نتوان خرید
جام جم را اسے جوان باہنر	کس نگیرد از دکان شیشہ گر
در بگمرد مال او جز شیشہ نیست	شیشہ را غیر از شکستن پیشہ نیست

یا اولی الامرے الخ تلخیص آیہ قرآن

غنی

ہندرا این ذوقِ آزاد می کہ داد؟ صید را سوداے صیادی کہ داد؟
 آں برہمن زادگانِ زندہ دل لالہ احمد ز روے شاں خجل!
 تیز بین و پختہ کار و سخت کوش از نگاہ شاں فرنگ اندر غروش!
 اہل شاں از خاکِ دامگیر ہست! مطلعِ این اختراں کشمیر ہست!
 خاکِ مارا بے شہر دانی اگر بر درونِ خود یکے بختا نظر!
 این ہمہ سوزے کہ داری از کجاست؟ این دم بادِ بہاری از کجاست؟

این ہماں بادِ است کہ تاثیر او

کہ ہمارا بگنید رنگ و بوا

یہج می دانی کہ روزے دروگر موجہ می گفت با موجِ دگر

ولکر۔ دریاچہ معروف در کشمیر

چند در قلزم بیک دیگر ز نیم
 خیز تا یک دم بساحل سر ز نیم
 زاوہ مایستی آں حجبے کس
 شور او در وادی و کوہ و دمن
 ہر زماں بر سنگ رہ خود را زند
 تابناے کوہ را بر می کند
 آں جواں کو شہر و دشت در گرفت
 پرورش از شیر صد مادر گرفت
 سطوت او خاکیاں محشر سے است
 ایں ہمد از ماست نے از دیگر سے است
 زسیتن اندر حد ساحل خطاست
 ساحل مانگے اندر راہ ہاست
 باکراں در ساختن مگر دوم
 گرچہ اندر کج غلطی صبح و شام

زندگی جولاں میان کوہ و دشت

اے خنک مجھے کہ از ساحل گذشت!

اے کہ خواندی خطِ بیماے حیات
 اے بہ خاور دادہ غوغائے حیات
 اے ترا آہے کہ می سوزد جگر
 توازو بے تاب و مابے تاب ترا
 اے ز تو مرغ چمن را ہاے وہو
 سبزہ از اشک تو می گیرد و صنو!

اے زامید تو جاننا پڑا امید	اے کہ از طبع تو کشت گل مید
تو ز اہل خطہ نومیدی چہ را	کاروانہا را صد اے تو در را
اگر شاں زیر ترخ افسردہ نیست	دل میان سینہ شاں مرده نیست
ملتے برخیزند از خاکِ قبور	باش تا ببینی کہ بے آوازِ صُور
برکش آں کہے کہ سوز و خشک تر	غم مخور اے بندہ صاحب نظر
سوخست از سوزِ دل درویش مرد	شہر را زیرِ سپرِ لا جورد
از مے اورا تو اں کردن خراب	سلطنت نازک تر آمد از جاب
از نو تخریب و تعمیر ارم	از نو تشکیل تقدیر ارم
مرزا چونانکہ ہستی کس بندہ را	نشر تو گرچہ در دہما خلیل
آنچہ گوئی ما در اے شاعر سی است	پردہ تو از نو اے شاعر سی است

تازہ آشوبے فلک اندر بہشت!

یک نواستانہ زن اندر بہشت!

تذہ رود

بالشت درویشی در ساز و دوا دم زن
 چوں پختہ شوی خود را بر سلطنت جم زن
 گفتند جهان ما آیا بتو می سازد؟
 گفتم کہ نمی سازد! گفتند کہ بہ ہم زن!
 در می کشد! دیدم شایستہ حیف نیست!
 بارستم دستاں زن با منبجہ ہاکم زن!
 اے لالہ محرابی تنہا نتوانی سوخت
 ایں داغ جگر تا بے بر سینہ آدم زن
 تو سوز درون او، تو گرمی خون او
 باور نکستی؟ چاکے در پیکر عالم زن

عقل است چراغ تو؟ در راه گذارے نہ
 عشق است ایارغ تو با بندہ محرم زن
 نخت دل پر خولے از دیدہ فرو ریزم
 لعلے نہ بدخشانم بردار و نجاستم زن!

صحبۃ با شاعر ہندی بتری ہری

ناله من دعوت سوزِ تم	حوریوں را در قصور و دخیلم
واں دگر از غرقہ رخ بنمود و دیدہ	آں یکے از خیمہ سر بیوں کشید
دادم اند درد و غم آں خاکدایں!	ہر دے را در بہشت جاوداں
گفت "اے جادوگر ہندی تھی شاد"	زیر لب خندید پیر پاک ناد
شبِ نیم از فیض نگاہ او گمراہ	آں نوا پرداز ہندی را نگہ
فطرت او چوں صاحبِ آذری است!	نکتہ آرائے کہ ناش بتری است

از چمن جز غنچہ نورس نہ چید نغمہ تو سوے ما اور اکشیدا
 پادشاہ ہے بانو اے از چمن ہم بقترا اند مقام اول بند
 نقش خوبے بند از فکر شگوف یک جہاں معنی نہاں اندر دوش
 کارگاہ زندگی را محرم است او جم است و شعر او جام جم است

ماہ غنیمتیم ہنس بر خاستیم

یا ز باوے صحبت آراستیم

ترندہ رود

اے کہ گفتی نکتہ ہاے دلنواز مشرق از گفتار تو داناے راز
 شعر را سوز از کج آید بگوے از خودی یا از خدا آید بگوے

بزمی ہری

کس نداند در جہاں شاعر کجاست پردہ او از ہم وزیر نواست

آں دل گر مے کہ دارد در کنا
 پیش یزداں ہم نمی گیرد قرار
 جان مار لذت اندر جستجوست
 شعر اسوز از مقام آرزوست
 لے تو از تاک سخن مستم
 گر ترا آید میسر این مقام
 بادو بیتے در جهان سنگ و خشت
 می توان بردن دل از جور بہشت

زندہ رود

ہندیاں را دیدہ ام در پیچ و تاب
 سر سخی وقت است کوئی بے حجاب

بزمی ہری

ایں خدایان تنک مایہ ز رنگ اندوز خشت
 بر ترے ہست کہ دور است زدیر و ز کشت

سجدہ بے ذوق عمل خشک و بجا ہے نہ

زندگانی ہمہ کردار چہ زیبا و چہ زشت!

فاش گویم بتو حرفے کہ نداند ہمہ کس

لے خوش آں بندہ کہ بر لوح دل اورا بنوشت!

ایں جہانے کہ تو بینی اثر یزدان نیست

چرخ از نشت ہم آں رشتہ کہ بدو ک تو رشت!

پیش آئین مکافات عمل سجدہ گذار

ز انکہ خیز و زعل و دوزخ و اعراف و بہشت! (ترجمہ از برتری ہری)

حرکت بہ کل رخ سلاطین مشرق

تا دور، ابدالی، سلطان شہید

رفت در جانم صد لے برتری مست بودم از نولے برتری

گفت روحی چشم دل بیدار به	پایوں از حلقہ افکار نه
کرده بر بزم درویشاں گذر	یک نظر کل سلاطین ہم گرا
خسروان مشرق اندر انجمن	سلطنت ایران و افغان و دکن
نادر آں داناے رمزا سخا	باسلماں و ادب پیغام و داد
مرد ابدالی وجودش آیت	داد افغان را اسیر ملت
آں شهیدان محبت را امام	آبروے ہندو چین و روم و خاں
نامش از خورشید و مہ تابندہ تر	خاک قبرش از من و تو زندہ ترا
عشق رازے بود بر صحرانما	تو ندانی جاں چہ شتافانہ داد
از نگاہ خواجہ بدر و حسین	فقیر سلطان وارث جذب حسین

رفت سلطان زیر سرے ہفت نو

نوبت او در دکن باقی ہنوز

حرف و صوت ہم خام و سکرم نہاں
کہ تو ان گفتن حدیث آں مقام

نوریاں از جلوہ ہائے او بصیر	زنده و دانا و گویا و خیر!
قصرے از فیروزہ دیوار و درش	آسمان نیلگون اندر برش!
رفت او بزر از چنبد و چکوں	می کند اندیشه را خوار و زبون!
آل گل و سرو و من آن شاخا	از لطافت مثل تصویر بہار!
ہر زمان برگ گل و برگ شجر	دارد از ذوق نمونہ گدگار!
این قدر باد صبا افسوں گراست	تا مژہ بر ہم زنی زرد و حمراست!
ہر طرف فوارہ ہا گوہر سر و ش	مرغک فردوس ز ادا اندر خوش
بارگاہے اندراں کاخے بلند	ذرہ او آفتاب اندر کند!
سقف و دیوار و اساطین از عقیق	فرش او از لیشم و پرچیں از عقیق!
بر ہمین و بر بسیار آل و ثاق	خویریاں صف بستہ بازین نطق!
در میان پشستہ براونگ زرد	خسروان حجم چشم بہرام فر!
رومی آل آیینہ حسن ادب	با کمال دلبری بکشد دل لب

گفت مرے شاعرے از خاور است شاعرے یا ساحرے از خاور است!

فکر او باریک جاننش درو مند
شعر او در خاوراں سوزے نکلند!

ناور

خوش بیا آنے بکتر سنج خاوی اے کہ می زیب تر حرف دری
محرم رازیم! با ما راز گوے آنچہ می دانی ز ایراں باز گوے!

زندہ رود

بعدت چشم خود بر خود کشا لیکن اندر حلقہ دایے فتاد
کشتہ ناز بستان شوخ و شنگ خالق تمذیب و تقلید رنگ!
کار آں وارفتہ ملک و نسب ذکرِ شاپور است و تحقیرِ عرب!

روزگارِ او تھی از واردات از قبورِ کنس می جوید حیات
 با وطنِ پیوست و از خود درگذشت دل برستم داد و از حیدر گذشت
 نقشِ باطل می پذیرد از فرنگ
 سرگزشتِ خود بگیرد از فرنگ

پیرنی ایران زمان یزدجرد چہرہ او بے فروغ از خون سرد
 دین و آئین و نظامِ او کمن شید و تارِ صبح و شامِ او کمن
 سوچے در شیشہ تماکش نبود یک شہر در دودِ خاکش نبود
 تاز صحرائے رسیدش محشرے آنکہ داد اورا حیاتِ دیگرے
 این چنین حشر از عنایاتِ خداست پارس باقی ارمۃ الکبریٰ کیست
 آنکہ رفت از پیکرِ او جانِ پاک بے قیامت بر نمی آید ز خاک
 مردِ صحرائی بایراں جاں مید باز سوئے ریگ زارِ خود میزد
 کنہہ را از لوحِ ما بترد و رفت برگ و سارِ عصر نو آورد و رفت

آہ احسانِ عرب نشناختند
از تشِ افگیں بگدختند

نمودار می شود روحِ ناصر خسرو علوی و
غزلِ مستانه سلسلِ قاضی

دست را چوں مرکبِ تیغ و قلم کردی مدار
بیجِ غم گر مرکبِ تن لنگ باشد یا عین
از شیرِ شیر و از نوکِ قلم زاید مهر
بے برادر همچو نور از نادر و نادر از نادر
بے همدردانِ نزدِ بے دین هم قلم هم تیغ را
چوں نباشد دین نباشد کلکِ آهن رشن

دیں گرامی شد بدانا و بنادال خوار گشت
 پیش نادال دین چو پیش گاو باشد یمن!
 ہچو کرپاسے کہ از یک نیمہ زوالیاس را
 کرتہ آید وز دگر نیمہ یہودی را کفن»

ابدالی

آں جواں کو سلطنت ہا آفرید باز در کوہ و قفار خود میدا
 آتشے در کوہ مارش برفروخت خوش عیار آمد برون یا پاک خستہ

زندہ رود

امتناں اندر اخوت گرم خیز او برادر با برادر در ستیز!
 از حیات او حیات خاور است مفلک دہ سالہ اش لشکر گریست!

بے خبر خود را از خود پر داختم ممکنات خویش را نشاختم
 هست دارمے دل و غافل ز دل تن ز تن اندر سراق دل ز دل
 مرد و رهرو را بس نزل ساهیت از مقاصد جان او آگاه نیست
 خوش سرو آں شاعر افغان شناس آئینه بیند باز گوید بے ہراس
 آں حکیم ملت افغانیاں آں طبیب ملت افغانیاں
 راز قوس دید و بے باک گفت حرف حق با شوخی زندانہ گفت

”اشترے یاد اگر افغانِ حُر

بایراق و ساز و بانبار دُر

ہمت دوش از ازاں انبار دُر

می شود خوشنود باز نگِ شتر

شاعر افغان شناس - خوشحال خاں خطک -

ابدالی

در نهاد ماتب و تاب از دل است	خاک ایداری و خواب از دل است
تن زیر گداز دل و گداز می شود	در مسامتش عرق خون می شود
از فساد دل بدن هیچ است هیچ	دیده بر دل بند و جز بر دل هیچ
آسیایک پیکر آب و گل است	ملت افغان و راں پیکر دل است
از فساد او فساد آسایا	در کشاد او کشاد آسایا
تا دل آزاد است آزاد است تن	ورنه کاهه در ره باد است تن
همچو تن پاسبان آئین است دل	مرده از کین زنده از دین است دل

قوت دین از مفتاح وحدت است

وحدت از مشهود گردد ملت است

شرق را از خود برد تقلیدِ غرب باید این اقوام را تنقیدِ غرب

توت مغرب نہ از چنگ و رباب	نے زرقص دختران بے حجاب!
نے ز سحر ساحران لالہ روست	نے ز عرباں ساق نے از قطع سوست!
محکم اور انہ از لادینی است	نے فروغش از خطِ لطینی است!
قدرتِ افرونگ از علم و فن است	از ہمیں آتشِ چرخش روشن است
حکمت از قطع و بریدِ جانہ نیست	از علم ہمیشہ رتنامہ نیست!
علم و فن را اسے جوانِ شوخ و تنگ	منعزی باید نہ بلبوسِ فرنگ!
اندیزیں رہ جز نگہ مطلوب نیست	ایں کلمہ یا آں کلمہ مطلوب نیست

فکر چالا کے اگر داری بس است

طبعِ ذرا کے اگر داری بس است!

گر کے شبہا خورد و دودِ چراغ	گیرد از علم و فن حکمت سراغ!
کلمہ معنی کس حدِ اورانہ بست	بے جہادِ پیچہ ناید بدست!
تُرک از خود رفتہ و مستِ فرنگ	زہرِ نوشیں خوردہ از دستِ فرنگ

ز آنکه تریاقِ عراق از دست داد - من چه گویم جز خدایش یار باد
 بنده افرونگ از ذوقِ نمود می برد از غربیاں رقص و سرود
 نقد جان خویش در بازوبه لهر علم دشوار است می سازد به لهر
 از تن آسانی بگیری و سسل را فطرت او در پذیرد سسل را!

سسل را جستن و رین دیر کهن
 این دلیل آنکه جان رفت از بدن!

زنده رود

می شناسی چیست تنذیبِ فرونگ در جهان او دو صد و پنجاه و یک
 جلوه هایش خا نا نا سوخته شاخ و برگ و آشیانها سوخته
 ظاهرش تابنده و گیرنده است دل ضعیف است نگرانده است
 چشم بیند دل بلغزد اندرون پیش این بت خانه افتد سنگین!

کس نداند شرق را تقدیر چیست دل بظاہر بسته را تدبیر چیست؟

ابدالی

آنچه بر تقدیر شرق قادر است	عزم و حزم پہلوی و نادر است
پہلوی آن وارث تختِ قبا	ناخن او عقدہ ایران کشاد
نادر آن سرمایہ درانیاں	آن نظام ملت افغانیاں
از غم دین و وطن زار و زبون	لشکرش از کوہسار آمد برون
ہم پیاہی ہم سپہ گم ہم سیر	بعد و فولاد و بایار احسیر
من فدای آنکہ خود را دیدہ است	عصر حاضر را آنکو سنجیدہ است

غرباں را شیوہ ہائے ساعری است

نیکیہ جز بر خویشش کردن کافری است

سلطان شہید

باز گوا از ہند و از ہندوستان
 آنکہ با کاشش نیز دہستان
 آنکہ اندر مجبش ہنگامہ مرو
 آنکہ اندر دیر او آتش فسر و
 آنکہ دل از بہر او خوں کردہ ایم
 آنکہ یادش را بجاں پڑدہ ایم
 از غم ما کن غم اورا قیاس
 آہ از اں معشوق عاشق ناشناس

زندہ رود

ہندیان متکرر قانون فرنگ
 در گنج و حور و انسون فرنگ
 روح را بار گراں آئین غیر
 گرچہ آید ز آسمان آئین غیر

سلطان شہید

چوں بروید آدم از مشت گلے
 بادے، بارز وے درد لے

غیر خود چیزے ندیدن کاراوست	لذتِ عصیاں چشیدن کاراوست
تا خودی ناید بدست آید شکست	زانکہ بے عصیاں خودی ناید بدست
چشمِ خود را بر مزارم سودہ	زائرِ شہر و دیارم بودہ
در دکن دیدی ز آثارِ حیات	نہے شناساے حدودِ کائنات

زندہ رود

لالہ ماروید ز خاکِ آں چمن !	تخمِ اشکے ریختم اندر دکن
دیدہ ام در جانِ او شورے دگر !	رود کاویری مدام اندر سفر

سلطان شہید

از تپِ اشکِ تو می سوزم مہنہ	اے ترا دادند حرفِ دلِ سرور
جھے خوں بکشا د از رگماے ساز	کاو کاوِ ناخنِ مردانِ راز

آں نواکز جانِ تو آید بروں می دید هر سینہ را سوزِ دروں
 بوده ام در حضرتِ مولائے کل آنکہ بے او طے نمی گردد و سبل
 گرچہ آنجا جراتِ گفتار نیست روح را کالے بجز دیدار نیست
 سو ختم از گرمی اشعارِ تو بر زبانم رفت از افکارِ تو
 گفت ایں بیتے کہ بخواندی نہ کیست اندر ہنگامہ ہائے زندگی است
 باہماں سوزے کہ در سازد بجاں یک و حرف از ماہ کاویری ساں

درجہاں تو زندہ رود او زندہ رود

خوشت رک آید سرود اندر سرود

پیغام سلطان شہید بہ ود کاویری

(حقیقت حیات و مرگ و شہادت)

رود کاویری یکے نہ کہ خرام ختم شاید کہ از سیر دوم

در کستان عمر با نالیدم
 اے مرا خوشتر از حیوان و فرات
 آہ شہرے کو در آغوش تو بود
 کہنہ گردیدی شباب تو ہماں
 موج تو جسدانہ گوہر نژاد
 اے ترا سازے کہ سوز زندگی است
 آنکہ می کردی طواف سطرش
 آنکہ صحرا با زندبیرش بہشت
 آنکہ خاکش مرجع صد آرزوست
 راہ خود را با مرثہ کا ویدم
 اے دکن را آب تو آب حیات
 حسن نوشین جلوه از نوش تو بود
 پیچ و تاب زنگ آب تو ہماں
 طرہ تو تا ابد شوریدہ بادا
 پیچ می دانی کہ این پیغام کیست؟
 بودہ آیینہ دار دوشش
 آنکہ نقش خود بخون خود نوشت
 اضطراب موج تو از خون اوست
 آنکہ گفتارش ہمہ کردار بود
 مشرق اندر خواب او بیدار بود

آہ شہرے کو در آغوش الخ - شہر سبکا پٹم

لے سن و تو موجے از رو حیات	ہر نفس دیگر شود ایں کائنات!
زندگانی انقلاب ہر دمے است	زانکہ او اندر سراغ عالمے است!
تار و پود ہر وجود از رفت و بود	ایں ہمہ ذوق نمود از رفت و بود
جادہ با چوں رہرواں اندر سفر	ہر کجا پنہاں سفر پیدا حضر!
کاروان و ناقہ و دشت و نخیل	ہر چہ بینی نالہ از در و حیل!
در چمن گل مہمان یک نفس	رنگ و آتش بہت خان یک نفس!
موسم گل؟ ماتم و ہم نامے و نوش	غنجہ در آغوش لغزش گل بدوش!
لالہ را گفتم یکے دیگر بسوز	گفت رازمانی دانی ہنوز!

از رخس و خاشاک تعمیر وجود

غیر حسرت چسیت پاداش نمود؟

در سراے بہت بود آئی؟ میا	از عدم سوے وجود آئی؟ میا
در بیانی چوں شرار از خود مرو	در تلاش خرمنے آوارہ شو!

تاب و تب داری اگر مانده ام
پاینه در وسعت آباد سپهر
کوه و مرغ و گلشن و صحرا برون
ماهیاں را در تیر دریا بسوز
سینہ داری اگر در خورتویسر
در جہاں شاہیں بزی شاہیں میر
زانکہ در عرض حیات آمد ثبات
از خدا کم خواستم طول حیات

زندگی را چیست رسم و دین و کیش

یک دم شیریں بر از صد سال میش

زندگی محکم ز تسلیم و رضا است
موت نیرنج و طلسم و سیاست
بندہ حق ضعیفم و آہوست مرگ
یک مقام از صد مقام اورست مرگ
می فتد بر مرگ آن مرد متام
مثل شاہینہ کرافتد بر جم
ہر زمان میرد غلام از بیم مرگ
زندگی اورا حرام از بیم مرگ
بندہ آزاد را شانے دگر
مرگ اورا می دہد جانے دگر
او خود اندیش است مرگ اندیش نیست
مرگ آزادان ز آنے بیش نیست

بگذرا ز مرگے کہ سازد بالحد — زانکہ این مرگ است مرگِ ام و ددا
 مردِ مومن خواهد از یزدان پاک — آں دگر مرگے کہ برگیرد ز خاک !
 آں دگر مرگ ! انتہائے راہِ شوق — آخرین کبیر در جنگاہِ شوق !
 گر چه ہر مرگ است بر مومن شکر ! — مرگِ پور مرتضیٰ چیزے دگر !
 جنگِ شاہانِ جہاں غارت گری است — جنگِ مومن سنتِ پغنیہ بری است !
 جنگِ مومن جہیت ہے ہجرتِ سوسے دوست ! — ترکِ عالم ، اختیارِ کوئے دوست !
 آنکہ حرفِ شوق با اقوام گفت — جنگِ را بہبانی اسلام گفت !

کس نداند جز شہید این نکتہ را
 کو بخون خود خرید این نکتہ را

آنکہ حرفِ شوق الہم یعنی حضور سرورِ کائنات ۔ در مصرع ثانی اشارہ ایست بحدیث
 الجہاد دہبائتہ الاسلام ،

زنده رود خست می شود از فردین

و تقاضای حوران بستی

شیشه صبر و سکونم ریز ریز	پیر رومی گفت در گوشم که خیز!
آں حدیث شوق و آں جذب یقین	آه آں ایوان و آں کاخ بریں!
بادل پر خوں رسیدم بردارش	یک هجوم خور دیدم بردارش!
بر لب شال زنده رود مالے زنده رو	زنده رود مالے صاحب سوز و سزا
شور و غوغا از بسیار و از میس	یک و دوم با نشین با نشین!

زنده رود

راهرو کو داند اسرار سفر ترمید از منزل ز هر هنر بیشتر

عشق در چہر وصال آسودہ است بے جمال لایزال آسودہ نیست!
 ابتدا پیش بہتان افتادگی انتہا از دلبران آزادگی!
 عشق بے پروا و ہر دم در جہیل در مکان و لامکان ابن السبیل!

کیش ما ماند موج تیز گام
 اختیار جادہ و ترک مقام!

حُورِ ان بہشت

شیوہ ہا داری مثلِ روزگار
 یک نوا سے خوش دیرغ از ما مدار

غزل زندہ رود

بآدمے زبیدی خدا چہ می جوئی ز خود گر سختہ آشنا چہ می جوئی!

دگر بشنخ گل آویز و آب و نم و کرش پریدہ رنگ از باد صبا چہ می جوئی؟
 دو قطرہ خون دل است آنچہ مشک می بند تو لے غزالِ حرم در خطا چہ می جوئی؟
 عیار فقر ز سلطانی و جہا نگیری است سریرِ جہم بطلبِ بوریا چہ می جوئی؟
 سرانغِ اوز خیا با بنِ لالہ می گیرند تو لے خوں شدہ از اچہ می جوئی؟
 نظر ز صحبتِ روشندلانِ مغینہ! ز دردِ کم بصری تو تیا چہ می جوئی!

قلندِ یم و کمر است با جہاں بینی است
 ز ناگاہ طلبِ کیمیا چہ می جوئی!

حضور

گر چہ جنت از تجلیِ مائے اوست جہاں نیا سایہ بجز دیدارِ دوست
 ما ز اصلِ خویش تن در پردہ ایم طائریم و آشتیاں گم کردہ ایم
 علم اگر کج فطرت و بدگوہر است پیشِ چشمِ ما حجابِ اکبر است

علم را مقصود اگر باشد نظر	می شود هم جاده و هم راه سر
می نهد پیش تو از قشر وجود	تا تو پر سیحیت را ز این نمود
جاده را همواره سازد این چنین	شوق را بیدار سازد این چنین
درد و دل غ و تاب و تب بخت ترا	گریه های نیم شب بخت ترا
علم تقسیم جهان رنگ و بو	دید و دل پرورش گیرد از و
بر مقام جذب و شوق آرد ترا	باز چون حبس بریل بگذارد ترا!
عشق کس را که بخلوت می برد	او چشم غلش غیرت می برد

اول او هم رفیق و هم طریق

آخر او راه رستن بے رفیق!

در گذشتم زان همه جور و قصور	زورق جال با ختم در بحیر نور
غرق بودم در تماشا س جمال	هر زمان در انقلاب و لایزال!
گم شدم اندر ضمیمه کائنات	چون رباب آمد چشم من جفا!

آنکہ ہزارش رباب دیگرے
 ہر نواز دیگرے خونیں ترے !
 ماہمہ یک دودمان ناز و نور
 آدم و مہر و مہ و حبیریل و حور !
 پیش جاں آئینہ آویختند
 حیرتے را باقیس آویختند !
 صبح امروز کے کہ نورش ظاہرست
 در حضورش دوش و فردا حاضرست !
 حق ہویدا باہمہ اسرار خویش
 بانگاہ من کند دیدار خویش !
 دیدنش انسرودن بے کاستن !
 دیدنش از قبرستن برخاستن !
 عبد و مولا در کمین یک دگر
 ہر دو بے تاب انداز ذوق نظر !

زندگی ہر جا کہ باشد جستجو است !

حل نشد این نکتہ من میدم کہ اوست !

عشق جاں راندست دیدار دے
 باز بانم جبر آست گفتار داد
 اے دو عالم از تو بانور و نور
 اندکے آں خاکدانے را بگھر
 بندہ آزاد را تا سازگار
 بردہ از سنبل اونیش خار

غالباً غرق اندر عیش و طرب کار مغلوباں شمارِ روز و شب !
 از ملکیتِ جهان تو خراب تیرہ شب در آستینِ آفتاب !
 دانشِ افزنگیاں غارت گری دیر با خیر شد از بے حیدری !
 آنکہ گوید لاله بیچارہ ایست فکرش از بے مرکزی آوارہ ایست !
 چار مرگ اندر پے ایں دیر پیر سود خواہ و دالی و ملا و پیر !

این چنین عالم کجا شایانِ تست
 آب و گل دانے کہ بردا ہاں تست

ندائے جمال

کلکِ حق از نقشہائے خود زبشت ہر چہ ما را سازگار آمد زوشت !
 چیست بودن دانی لے مردِ سنجیب ؟ از جمالِ ذاتِ حق بردن نصیب !
 آفریدن چہ تجوے دلبرے ! دانمودن خویش را بر دیگرے !

این همه هنگامه است و بود بے جمال مانیاید در وجود
 زندگی هم منافی و هم باقی است این همه خلایق مشتاقی است
 زنده هم شتاق شو خلایق شو همچو ما گیرنده آفاق شو!
 در شکن آنرا که ناید سازگار از نمیبرد خود دگر عالم بیاب
 بنده آزاد را آید گراں زیستن اندر جهان دیگران
 هر که او را قوتِ تخلیق نیست پیش ماجرا کفر و زندقه نیست
 از جمالِ انصیبِ خود نبرد از خنجرِ زندگانی بر نخورد

مرد حق! برنده چو شیر باش

خود جهان خویش را تقدیر باش!

زنده رود

چیت آئینِ جهانِ رنگد بود جز که آبِ رفتن می ناید بجو!

زندگانی راستِ تکرار نیست فطرت او خورِ تکرار نیست !
 زیرِ گردنِ حجت اورا نارواست چوں ز پافتِ اوقوم برنخاست
 ملتے چوں مُرد کم خمیہ نزدِ قبر
 چارۂ او چسیت غییر از قبر و صبر !

ندائے جمال

زندگانی نیست تکرارِ نفس اصل او از حقی و قیوم است و بس !
 قربِ جاں با آنکہ گفت اتی قریباً از حیاتِ جاوداں بردنِ نصیب !
 فرو از توحید لا ہوتی شود ملت از توحید جبروتی شود !
 بایزید و شبلی و بوذر از دست امتاں را طغرل و سنجر از دست !
 بے تجلی نیست آدمِ رانِ ثبات جلوتہ مافرد و ملتِ راحیات !
 ہر دو از توحید می گیر و کمال زندگی این را جلال آں را جمال !

این سلیمانی است آں سلطانی است آں سرافقرو این سلطانی است

آں کی را بسیند این گمرد کی

در جہاں با آں نشین با این بزی

چیت ملت اے کہ گوئی لا الہ باہزاراں چشم بودن یک نگہ

اہل حق را حجت و دعوائے کیے است زخمہ باے با جدا دلہا کیے است

ذرہ ہا از یک نگاہی آفت یک نگہ شود تا شود حق بے حجاب

یک نگاہی را چشم کم بسین از تجلی ماے توحید است این

ملتے چوں می شود توحید مست

قوت و جبروت می آید برتا

روح ملت را وجود از انجمن روح ملت نیست محتاج بدین

تا وجودش را نمود از محبت است مرد چوں شیرازہ صحبت نکست

مردہ؟ از یک نگاہی زندہ شو بگذران بے مکر دی پایندہ شو

زخمہ باے با جدا دلہا کیے است ، معنی ضرب الشمل

وحدت افکار و کردار آفرین
تا شوی اندر جهان صاحب نگین!

زنده رود

من کیم؟ تو کیستی؟ عالم کجاست؟ در میان ما و تو دوری چیست؟
من چرا در بند تقدیرم بگوشه؟ تو نهیری من چرا میسرم بگوشه؟

ندائے جمال

بوده اندر جهان چار سو هر که گنجد اندر میسر درد
زندگی خواهی خودی را پیش کن چار سو را غرق اندر خویش کن
باز بینی من کیم تو کیستی در جهان چوں مردی و چوں زبستی

زنده رود

پوزشش این مرد نادان در پذیر
 پرده را ز چهره وقتدیر گیر
 انقلاب روس و المال دیده ام
 شور در جان مسلمان دیده ام
 دیده ام تدبیر مایه غرب و شرق
 و انما تقدیر مایه غرب و شرق!

افتادن تجلی حلال

تا گمان دیدم جهان خویش را
 آن زمین و آسمان خویش را
 غرق در نور شفق گون دیدش
 سرخ مانند طبرخون دیدش!
 زان تجلی ها که در جانم شکست
 چون کلیم اسد فتادم جلو هست!
 نور او هر پردگی را و نمود
 تاب گفتار از زبان من بود!

از ضمیر عالم بچند و چون

یک نواله سوزناک آمد برون!

”بگذر از خاور و افسونی افزنک — مشو

که نیرزد بجوے این همه دیرینه و نو

آں بگینے که تو با اهرمن ها ختم

هم بحبیریل امینے نتوان کرد گروا

زندگی انجن آرا و نگمدار خود است

لے که در قافله، بے همه شو با هم روا

تو فروزنده تر از هر منسیر آمده

آشنای ز می که بهر ذره رسانی پر تو

چوں پر کاه که در رگد ز باد افتاد

رفت اسکن در و دار او قبا و خسروا

از تنک جامی تو میسکه رسوا کردید

شیشه گیر و حکیمان به یاشام و پروا

خطاب بہ جاوید
سخن بہ نژاد نو

خطاب بہ جاوید

(سننے بہ نثر ادلو)

ایں سخن آراستن بے حاصل است برنیا یا آنچه دقیر دل است
گرچہ من صد کج گفتم بے حجاب نکتہ دارم کہ ناپید در کتاب
گر گویم می شود چھپیدہ تر حرف و صوت اور اکس پوشیدہ تر

سوزہ اور از نگاہ من بگیری

یا ز آہ صبح گاہ من بگیری

مادرت در سخنستیں با تو داد غنچہ توا نہ نسیم او کشاد
از نسیم او ترا ایں رنگ و بوست اے متلع ماہمے توا ز دوست

دولت جاوید ازو اندوختی از لب او لا اله آموختی!
 اے پسر! ذوق نگه از من بگیر سوختن در لا اله از من بگیر!
 لا اله گوئی؟ بگو از روے جاں تا ز اندام تو آید بوے جاں!
 مہر و مہ گرد ز سوز لا اله دیدہ ام این سوز را در کوہ و کہ!
 این دو حرف لا اله گفتار نیست لا اله جز تیغ بے زہنار نیست!

زیستن با سوز او قناری است

لا اله ضرب است ضرب کاری است!

مومن و پیش رساں بستن نطق! مومن و غداری و فقر و نفاق!
 با پیشینے دین و ملت و افرخت ہم متاع خانہ و ہم خانہ سوخت!
 لا اله اندر نمازش بود نیست ناز با اندر نیازش بود نیست!
 نور در صوم و صلوات او نماز جلوہ در کائنات او نماز!
 آنکہ بود اند اورا ساز و برگ فتنہ او حب مال و ترس مرگ!

رفت ازو آستی و ذوق دسرو
 دین او اندر کتاب و او بگورا
 صحبتش با عصر حاضر در گرفت
 حرفش را از دو پیغمبر گرفت
 آن ز ایرال بود و این هندی نژاد
 آن نرج بیگانه و این از جهاد
 تاجه و حج نما ند از واجبات
 رفت جال از پیکر صوم و صلوات
 روح چو رفت از صلوات از صیام
 فردنا هموار و ملت به نظام
 سینہ با از گرمی تر آں تھی
 از چنیں مردال چه امید بهی
 از خودی مرد مسال دگر گشت
 ای خضر دتے کہ آب از سر گشت

سجدہ کز وے نہیں لرزیدہ است
 بر مرادش سر و مہ گردیدہ است
 سنگ اگر گیر و نشان آن مجود
 در ہوا آشفستہ گرد و ہم چود
 این ناں جز سر زیری ہیچ نیست
 اندر و جز ضعف پیری ہیچ نیست
 آن شکوہ ربی الہی کجاست
 ایں گناہ اوست یا تقصیر است

سہرے کے برجادۂ خودتندرو ناقہ ما بے زمام و سہرہ دوا

صاحبِ قرآن بے ذوقِ طلب

العجب ثم العجب ثم العجب !

گر خدا ساز دتر صاحبِ نظر روزگارے راکہ می آید بھگر !

عقلما بے باک و دلما بے گداز چشمہا بے شرم و غرق اندر مجاز !

علم و فن و دین و ریاست عقل و دل نوج و زوج اندر طوافِ آبِ گل !

آسیا آں مرز و بوم آفتاب غیر میں، اندر خلیشتن اندر حجاب !

قلبِ او بے وارد است و بونو حاصلش راکس بگیں و باد و جوا

روزگار کش اندریں دیرینہ دیر ساکن و بے بستہ و بے ذوق سیر !

صبیدِ تلبایان و شخمیہِ سرِ ملک آہوے اندیشہِ اولنگ و لوک !

عقل و دین و دانش و ناموس و تنگ بستہ فتراکِ لردانِ فریب !

تا ختم بر عالمِ افکار او بردریدم پردہٴ اسرارِ او

در میان سینه دل خوں کرده ام

تا جانش را در گول کرده ام!

من بطبع عصر خود گفتم دو حرف کرده ام بحسبین را اندر دو طرف!

حرف پیاپی و حرف نیش در! تا کنم عقل و دل مرداں شکا!

حرف ته دارے باندا ز فتنک ناله مستانه از تار جنگ!

اصل این اندر ذکر و اصل آن ز فکر اے تو بادا وارث این فکر و ذکر!

آبجویم از دو بحر اصل من است فصل من فصل است و هم اصل من است!

تا مزاج عصر من دیگر فتاد

طبع من هنگامه دیگر نهاد!

نوجوانان تشنه لب، خالی ابلاغ شسته رو تا کی جان روشن باغ!

آه و بی یقین و نا امید چشم شان اندر جہاں چیزے ندید!

ناکسان منکر ز خود و من بنیر خشت بند از خاک شان معمار دیا!

مکتب از مقصود خویش آگاہیت تا بجنب اندر روش را نہیت !
 نورِ فطرت را ز جانِ پاک شست یک گلِ رعنا ز شاخِ اوزست !
 خشت را معمارِ کج می نہد خوے بط با بچہ شاپس دہد !
 علم تا سوزے بگيرد از حیات دل بگيرد لذتے از واردات !
 علم جز شرحِ مقامات تو نہیت علم جز تفسیرِ آیات تو نہیت !
 سوختن می باید اندر نارِ حس تا بدانی نقرۂ خود را ز مس !

علم حق اولِ خواست آخر حضور

آخر او می بگنجد در شعور !

صد کتاب آموزی از اہل ہنر خوشتر آن در سے کہ گیری از نظر
 ہر کسے زان می کہ ریزد از نظر مست می گردد باندازد گرد !
 از دم یادِ سحر میسر و چراغ لالہ زان بادِ حسرے در تیغ !
 کم خور و کم خواب و کم گفتار باش گردِ خود گردندہ چوں پر کار باش !

منکر حق نزد ملک است	منکر خود نزد من کاست
آن با بکار وجود آمد 'عجول'	این عجل و هم ظلوم و هم جهول!
شیوه اخلاص را محکم بگیر	پاک شوا از خوف سلطان و آسیر
عدل در قمر و رضا از کف ده	قصد و فقر و غنا از کف ده
حکم دشوار است؛ تا ویله مجو	جز بقلب خویش قندیله مجو
حفظ جان با ذکر و فکر به حساب	حفظ تن با ضبط نفس اندر شباب
حاکمی در عالم بالا و پست	جز بحفظ جان و تن ناید بدست
لذت سیر است مقصود سفر	گر نگه بر آشیان داری میسر
ناه گردد تا شود صاحب مقام	سیر آدم را مقام آمد حرام
زندگی جز لذت پروانه نیست	آشیان با فطرت او ساز نیست!
رزق زراغ و گرس اندر خاک گو	
رزق بازاں در سواد ماه و بهور	

خلوت و جلوت تماشا ہے جمال!	سیرِ دین صدقِ مقال اکلِ حلال
دل بخی بر بندوبے و سوہن زی!	درودِ دین سخت چوں الماسِ زی
داستانے از مظفر گویمت	سے از اسرارِ دین برگویمت
پادشاہے بامتِ ام بایزید	اندر اخلاصِ عمل فرید
سخت کش چوں صاحبِ فخر دستین	پیشِ او ابے چوں فرزندانِ عرب
با وفاء بے عیب و پاک اندر شب	سبزہ رنگے از نجیبانِ عرب
چیت جز قرآنِ شمشیر و فرس	مرد مومن را عزیز لے نکتہ رس
کوہ و روے آہا رفتہ چو باد	من چہ گویم و صفِ آلِ خیر الجیاد
تند بادے طایفِ کوہ و کرا	رفوزِ محب از لفظِ آمادہ تر
سنگ از ضربِ عجم او بریز ریز	دنگِ او تند ہاے رختیز

منظف

منظف کیے از سلاطینِ گجرات، پسرِ سلطان محمود کہ مسلمانانِ ہند اور انگیزہ می خوانند
خیر الجیاد۔ اسبِ جیل و نجیب

رونے آں حیواں چو انسان ارجمند گشت از دردِ شکم زار و زند
 کرد بیلے علاءش از شراب اسبِ شہ را واراند از پیچ و تاب
 شاہِ حق میں دیکر آں کیراں خواست شرعِ تقویٰ از طریقِ ماجد است
 اے ترا بخشد خدا قلب و جگر

طاعتِ مردِ مسلمانیٰ مگر!

دیں سراپا سوختن اندر طلب انتہائش عشق و آغوشِ ادب
 آبروے گلِ زرنگ و لہجے اوست بے ادب بے رنگ بوی بے آبروست
 نوجوانے را چوبیسم بے ادب روزِ من تا ریکی می گرد چو شب
 تابِ تب در سینہ فزاید یادِ عمرِ مصطفیٰ آید مرا!
 از زبانِ خودِ پشیمان می شوم در تیرِ بختِ پنهان می شوم
 سرِ بیا زوج یا خاکِ لحد سترِ مردالِ حفظِ خویش از یارب
 حرفِ بدرار لب آوردن خطاست کافر و مومن ہم خلقِ خداست

آدمیت احترام آدمی باخبر شوازمقام آدمی !
 آدمی از ربط و ضبط تن به تن بر طریق دوستی گامے بزن !
 بندہ عشق از خدا گیرد طریق می شود بر کافرو موثر شفیق !
 کفر و دین را گیرد در پهنای دل دل اگر بجز داند دل ، و آئے دل !

گرچه دل زندانی آب و گل است

این ہمہ آفاق آفاق دل است

گرچه باشی از خداوندان ده فقر را از کف مدہ ، از کف مدہ
 سوز و خوابی در جان تو هست این کسین مے از دنیا کان تو هست !
 در جہاں جز در و دل سامان مخو ! نعمت از حق خواه و از سلطان مخو !
 اے بسامد حق اندیش و بصیر می شود از کثرت نعمت ضریر !
 کثرت نعمت گداز از دل برد ناز می آرد نیاز ، !

ضریر - نابینا

سالم اندر جہاں گردیدہ ام نیم بچشم منہاں کم دیدہ ام

من فدائے آنکہ درویشانہ زلیست

وایں آں کو از خدایگانہ زلیست!

در مسلمانان مجھ آں ذوق و شوق آں یقیں آں گنگ بو آں ذوق و شوق

عالمان از علم تراں بے نیاز صوفیاں در زندہ گرگ و مو دراز!

گر چہ اندر خانقاہاں ٹائے وہ ہوت کہ جو انمڑے کے صہبا در کند و ستا

ہم مسلمانان انسنگنی تاب چشمہ کوثر بچو سینہ از سراب

بے خبر از سر دین انداں ہمہ اہل کیں انداں کیں انداں ہمہ

خیر و خوبی بر خواص آمد حرام دیدہ ام صدق و صفا را در عوام

اہل دین را باز داں از اہل کیں ہم نشین حق سچو با و نشین

گر گساں را رسم و آئین دیگر است

سلطنت پر و از شاہیں دیگر است!

مروحق از آسمان افتد چو برق

با هنوز اندر ظلام کائنات

او کلیم و اوشیج و او خلیل

آفتاب کائنات اهل دل

اول اندر نایب خود سوزد ترا

ماهیه با سوز او صاحب دلیم

ترسم این عصری که تو را دی در آ

چون بدن از قحط جان از لاش شود

در نیاید جستجو آں مرد را

تو مگر ذوق طلب از کفیده

گر نیابی صحبت مرو خیر

پیر رومی را رفیق راه ساز

همیزم او شهر و دشت غرب و شرق

او شریک اہتمام کائنات

او محمد او کتاب او جبریل

از شرع او حیات اہل دل

باز سلطان بیاموزد ترا

ورنه نقش باطل آب و کلیم

در بدن غرق است و کم داند زجا

مروحق در خویش تن پنهان شود

گر چه بیند رو برو آں مرد را

گر چه در کار تو افتد صد گره

از اب وجد آنچه من دا

تا خدا بخشد ترا سوز و گداز

زنانکہ رومی مغز را داند ز پوست	پایے او حکم فتہ در کفے دست
شرح او کردند و او را کس ندید	معنی او چوں غزال از مار میدانید
رقص تن از حرف او آموختند	چشم را از رقص جان برداشتند
رقص تن در گردش آرد خاک را	رقص جان بر ہم زند افلاک را
علم و حکم از رقص جان آید بدست	ہم زمیں ہم آسمان آید بدست
فرد ازوے صاحب جذب کلیم	ملت ازوے وارث ملک عظیم
رقص جان آموختن کارے بود	غیر حق را سوختن کارے بود
تا ز نار حرص و غم سوزد جگر	جان برقص اندر نیاید لے پسر
ضعف ایمان است و لگیری است غم	نوجوانا! نیمہ پیری است غم
می شناسی؟ حرص فقر حاضر است	من غلام آنکہ بر خود قاهر است

پیری، تبلیغ بجدیث مشہور الم نصف الہم
 فقر حاضر، تبلیغ بجدیث مشہور ایاکم والطعم، فانه الفقر الحاضر

اے مرزا سکین جانِ ناکسب تو اگر ازرقص جاں گیری نصیب

سردین مصطفیٰ گویم ترا

ہم لقب بر اندر دعا گویم ترا!

کتاب ہذا کے لئے کاہنہ
شیخ طاہر الدین انارکلی لاہور

